

אבן ביהן

מסכת ברכות

חזרה ושינון

על דפים: מז. - סא:

הכנה למבחן מספר 4
של עמוד היזמי 'דרשו'

גמרא כלשונה סדורה ומעוצבת
עם

פירוש קצר ע"פ רש"י ועוד,
על המילים הטעונות ביאור

מבוא

יש סדר לגמרא

התעוררנו בס"עיתא דשמיא להיות לעזר ולהועיל ללומדי הגמרא די בכל אתר ואתר, אשר חפצה נפשם לקיים את דברי הגמרא בקידושין (ה, א) על הפסוק: "ושננתם" – שיהיו דברי תורה מחודדין בפיד, שאם ישאלך אדם דבר – אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד.

זהו סידור דברי הגמרא בסדר ועיצוב ייחודי, המועיל הרבה לשינון זכירת דברי הגמרא.

באמת אמרו: "יש סדר למשנה", ועל משקל זה אפשר לומר שבזודאי ובזודאי יש סדר לגמרא. כי הרואה יראה איך סוגיות הגמרא מסודרות ובנויות יפה לתלפיות; ויוכל לאסוף בדעתו את כל הפרטים, שיהיו הדברים מונחים בקופסא.

נוסף על עיצוב הגמרא, הוספנו פירוש קצר למילים שאינן שכיחות או מובנות כל כך, כדי שיוכלו להיזכר או לבדוק האם יודעים את פירושו של דברים.

אנחנו עומדים כעת להתחיל בס"ד את מסכת שבת, וחדפים יופיעו בעזרה שי"ת בל"ג לפי סדר התקדמות מסלול העמוד היומי של 'דרשו'.

המעוניין לקבל את העלון באופן קבוע חודשי, וכן להארות והערות – יפנו לכתובת המכון.

תקוותנו לה' שייצליח חפצו בידינו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

בברכת התורה

מכון אבן בוחרן

EVENBOCHAN1@GMAIL.COM

תנו רבנן: אין מכבדין - לא בדרכים, ולא בגשרים, **מז ע"א** ולא בידים מזוהמות.

שבדא: רבין ואביו הוו קא אזלי באורחא. קדמיה חמריה **דרבין לדאביי**, ולא אמר ליה נזיל מר. **אמר:** מדסליק האי מרבנן ממערבא, גס ליה דעתיה. כי מטא לפתחא דבי כנישתא, **אמר ליה:** ניעל מר. **אמר ליה:** ועד השתא לאו מר אנא? **אמר ליה:** הכי **אמר רבי יוחנן:** אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה.

קושיא ותירוץ: דאית בה מזוזה אין, דלית בה מזוזה - לא! אלא מעתה, בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה, הכי נמי דאין מכבדין?!

- אלא אימא: בפתח הראוי למזוזה.

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: אין המסובין רשאיין לאכול כלום עד שיטעום הבצוע.

- יתיב רב ספרא וקאמר: לטעום איתמר.
- למאי נפקא מינה? שחייב אדם לומר בלשון רבו.

תנו רבנן: שנים - ממתינין זה לזה בקערה, שלשה - אין ממתינין. הבצוע הוא פושט ידו תחלה.

- ואם בא לחלוק כבוד לרבו, או למי שגדול הימנו - הרשות בידו.

רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה^ו בי רב שמואל בר רב קטינא. קדים וייתב וקמתני ליה לבריה: אין הבצוע רשאי לבצוע, עד שיכלה אמן מפי העונים.

רב חסדא אמר: מפי רוב העונים.

קושיא ותירוץ: **אמר לו רבי בר חמא:** מאי שנא רובא, דאכתי לא כליא ברכה, מיעוטא נמי לא כליא ברכה!

- **אמר ליה:** שאני אומר, כל העונה אמן יותר מדאי, אינו אלא טועה.

תנו רבנן: אין עונין: לא אמן חטופה^ו, ולא אמן קטופה^ו, ולא אמן יתומה^ו, ולא יזרוק^ו ברכה מפיו.

בן עזאי אומר: כל העונה אמן יתומה - יהיו בניו יתומים; חטופה - יתחטפו ימיו; קטופה - יתקטפו ימיו. וכל המאריך באמן - מאריךין לו ימיו ושנותיו.

רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא. אתא **רב שימי בר חייא**, הוה קמסרהב ואכיל^ו. **אמר ליה רב:** מה דעתך - לאיצטורפי בהדן? אנן אכילנא לן! **אמר ליה שמואל:** אלו מיתנו לי ארדיליא^ו, וגזיליא לאבא^ו - מי לא אכילינן?!

תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא. על **רב אחא אמרי:** אתא גברא רבא דמברך לן. **אמר להו:** מי סבריתו גדול מברך? עיקר שבסעודה^ו מברך. **והלכתא:** גדול מברך, אף על גב דאתא לבסוף.

אכל דמאי וכו'.

הא לא חזי ליה!

- כיון דאי בעי - מפקר להו לנכסיה והוי עני, וחזי ליה; **דתנן:** מאכילין את העניים דמאי, ואת האכסניא דמאי.

ואמר רב הונא: תנא: בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי.

מעשר ראשון שנטלה תרומתו.

פשיטא!

- לא צריכא אלא שהקדימו בשבילים; והפריש ממנו תרומת מעשר, ולא הפריש ממנו תרומה גדולה. **וכדרכי אבהו, דאמר רבי אבהו אמר ריש לקיש:** מעשר ראשון שהקדימו בשבילים - פטור מתרומה גדולה, שנאמר: "והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" - מעשר מן המעשר אמרת לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר.

אמר ליה רב פפא לאביי: אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי!

- **אמר ליה:** עליך אמר קרא: **מז ע"ב** "מכל כעשרתיכם תרימו".

ומה ראתי? האי אידגון^ו, והאי לא אידגון.

מעשר שני והקדש שנפדו.

פשיטא!

הכא במאי עסקינן: כגון שנתן את הקרן, ולא נתן את החומש. והא קא משמע לן: דאין חומש מעכב.

השמש שאכל כזית.

פשיטא! מהו דתימא, שמש לא קבע, קא משמע לן.

והכותי מזמנין עליו.

אמאי? לא יהא אלא עם הארץ, ותניא: אין מזמנין על עם הארץ!

(א) **אבי אמר:** בכותי חבר.

(ב) **רבא אמר:** אפילו תימא בכותי עם הארץ, והכא בעם הארץ **דרבנן** דפליגי עליה **דרבי מאיר** עסקינן.

דתניא: איזהו עם הארץ?

א. כל שאינו אוכל חוליו בטהרה, **דרבי רבי מאיר.**

ב. **וחכמים אומרים:** כל שאינו מעשר פירותיו כראוי.

והני כותאי - עשורי מעשרי כדחזי, דבמאי דכתיב באורייתא - מזהר זיהרי. **דאמר מר:** כל מצוה שהחזיקו בה כותים - הרבה מדקדקין בה יותר מישראל.

תנו רבנן: איזהו עם הארץ?

ג. כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית ושחרית, **דרבי רבי אליעזר.**

ד. **רבי יהושע אומר:** כל שאינו מניח תפילין.

ה. **בן עזאי אומר:** כל שאין לו ציצית בבגדו.

ו. **רבי נתן אומר:** כל שאין מזוזה על פתחו.

ז. **רבי נתן בר יוסף אומר:** כל שיש לו בנים, ואינו מגדלם לתלמוד תורה.

ח. **אחרים אומרים:** אפילו קרא ושנה, ולא שמש תלמידי חכמים^ו - הרי זה עם הארץ.

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

רמי בר חמא לא אזמין עליה **דרב מנשיא בר תחליפא** דתני ספרא וספרי והלכתא. כי נח נפשיה **דרמי בר חמא**, **אמר רבא:** לא נח נפשיה **דרמי בר חמא** אלא דלא אזמין ארב **מנשיא בר תחליפא.**

והתניא: **אחרים אומרים:** אפילו קרא ושנה, ולא שמש תלמידי חכמים - הרי זה עם הארץ!

- שאני **רב מנשיא בר תחליפא** דמשמע^ו להו לרבנן, ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה.

- **לישנא אחרינא:** דשמע שמעתתא מפומיהו דרבנן וגריס להו - כצורבא מרבנן דמי.

אכל טבל ומעשר וכו'.

טבל, פשיטא!

- לא צריכא, בטבל טבול מדרבנן. היכי דמי? בעציץ שאינו נקוב.

מעשר ראשון כו'.

פשיטא!

- לא צריכא - כגון שהקדימו בכרי. מהו דתימא **כדאמר ליה רב פפא לאביי:** קא משמע לן כדשני ליה.

מעשר שני וכו'.

פשיטא! לא צריכא שנפדו, ולא נפדו כהלכתן: מעשר שני - כגון שפדאו על גבי אסימון^ו, ורחמנא אמר: "וצרת הכסף בידך" - כסף שיש עליו צורה; הקדש - שחללו על גבי קרקע ולא פדאו בכסף, ורחמנא אמר: "ונתן הכסף וקם לו".

והשמש שאכל פחות מכזית.

פשיטא! אידי דתנא רישא כזית, תנא סיפא פחות מכזית.

והנכרי אין מזמנין עליו.

פשיטא!

- הכא במאי עסקינן - בגר שמל ולא טבל, **דאמר רבי זירא אמר רבי יוחנן:** לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכמה דלא טבל - נכרי הוא.

נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן.

אמר רבי יוסי: קטן המוטל בעריסה - מזמנין עליו.

והא תנן: נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהם!

- **הוא דאמר כרבי יהושע בן לוי:**

א.

דאמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמר קטן המוטל בעריסה - אין מזמנין עליו, אבל עושין אותו סניף^ו לעשרה.

עסיק ליה לבריה להשיאו. חטופה - שקורא את האלף בשוא במקום קמץ. קטופה - חסר נו"ן. יתומה - שלא שמע הניכיה. ולא יזרוק במהירות. מסרהב ואכיל - ממהר לאכול, כדי להצטרף לזמון. ארדיליא - כמניין ופטריות. לאבא - לרב. עיקר שבסעודה - אחד מאותם שהיו נמחלת הסעודה. אידגון - נעשה דגן. ולא שמש ת"ח ללמוד מהס גמרא שהיא טעמי המשניות. דמשמע - משמש. אסימון - מטבע ללא צורה. סניף - מינור ולינוף.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

• אצטרופי מצטרף, אבל להוציא את הרבים ידי חובתן - עד שיאכל כזית דגן.

איתמר נמי: אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא: אפילו לא **מת ע"ב** טבל עמהם אלא בציר, ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת - מצטרף. ולהוציא את הרבים ידי חובתם - אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן.

אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא: הלכתא: אכל עלה ירק, ושתה כוס של יין - מצטרף; להוציא - אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן.

אמר רב נחמן:

(א) משה תקן לישראל - ברכת הזון, בשעה שירד להם מן.

(ב) יהושע תקן להם - ברכת הארץ, כיון שנכנסו לארץ.

(ג) דוד ושלמה תקנו - בונה ירושלים:

▪ דוד תקן - על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך.

▪ ושלמה תקן - על הבית הגדול והקדוש.

(ד) הטוב והמטיב - ביבנה תקנוה, כנגד הרוגי ביתר.

▪ **דאמר רב מתנא:** אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה הטוב והמטיב; הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה.

תנו רבנן: סדר ברכת המזון כך היא: ברכה ראשונה - ברכת הזון, שניה - ברכת הארץ, שלישית - בונה ירושלים, רביעית - הטוב והמטיב. ובשבת:

א. מתחיל בנחמה^ו ומסיים בנחמה, ואומר קדושת היום באמצע.

ב. **רבי אליעזר אומר:** רצה לאומרה בנחמה - אומרה, בברכת הארץ - אומרה, בברכה שתקנו חכמים ביבנה - אומרה.

ג. **וחכמים אומרים:** אינו אומרה אלא בנחמה בלבד.

קושיא ותירוץ: חכמים היינו תנא קמא! איכא בינייהו דיעבד.

תנו רבנן: מניין לברכת המזון מן התורה?

א. שנאמר:

▪ "ואכלת ושבעת וברכת" - זו ברכת הזון;

▪ "את ה' אלהיך" - זו ברכת הזמון;

▪ "על הארץ" - זו ברכת הארץ;

▪ "הטובה" - זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון";

▪ "אשר נתן לך" - זו הטוב והמטיב.

(א) אין לי אלא לאחרי, לפניו מניין? אמרת קל וחומר, כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן?

ב. **רבי אומר:** אינו צריך,

▪ "ואכלת ושבעת וברכת" - זו ברכת הזון;

▪ אבל ברכת הזמון - מ"גדלו לה' אתי" נפקא;

▪ "על הארץ" - זו ברכת הארץ;

▪ "הטובה" - זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון";

▪ הטוב והמטיב - ביבנה תקנוה.

(ב) אין לי אלא לאחרי, לפניו מניין? תלמוד לומר: "אשר נתן לך" - משנתן לך.

(ג) **רבי יצחק אומר:** אינו צריך, הרי הוא אומר: "וברך את לזמך ואת מימריך", אל תקרי 'בְּבֶרְךְ' אלא 'בְּבֶרְךְ'; ואימתי קרוי לחם? קודם שיאכלנו.

(ד) **רבי נתן אומר:** אינו צריך, הרי הוא אומר: "כבאכם העיר כן תמצאו אותי, בטרם יעלה הבמטה לאכול, כי לא יאכל העם עד באו, כי הוא יברך הובא, אזרי כן יאכלו הקראים".

וכל כך למה?

(א) לפי שהנשים דברניות הן.

(ב) **ושמואל אומר:** כדי להסתכל ביפיו של שאול, דכתיב: "משכמו ומעלה גבה מכל העם".

(ג) **ורבי יוחנן אומר:** לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה, אפילו כמלא נימא.

ב.

אמר רבי יהושע בן לוי: תשעה ועבד - מצטרפין.

מיתבי: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה; שחרר אין, לא שחרר לא!

• תרי אצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד.

והיכי עביד הכי? **והאמר רב יהודה:** כל המשחרר עבדו - עובר בעשה, שנאמר: "לעולם בהם תעבדו!"

• לדבר מצוה שאני.

מצוה הבאה בעבירה היא!

• מצוה דרבים שאני.

ג.

אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים; שאפילו מאה באים אחריו - קבל עליו שכר כולם.

שכר כולם סלקא דעתך?! אלא אימא: נותנין לו שכר כנגד כולם.

אמר רב הונא: תשעה וארון - מצטרפין.

תמיה ויישובה: **אמר ליה רב נחמן:** וארון גברא הוא?!

• **אלא אמר רב הונא:** תשעה נראין כעשרה - מצטרפין.

(א) **אמרי לה:** כי מכנפיו.

(ב) **ואמרי לה:** כי מבדרי.

אמר רבי אמי: שנים ושבת - מצטרפין.

תמיה ויישובה: **אמר ליה רב נחמן:** ושבת גברא הוא?!

• **אלא אמר רבי אמי:** שני תלמידי חכמים המחדיין זה את זה בהלכה - מצטרפין.

• מחוי **רב חסדא:** כגון אנא **ורב ששת.**

• מחוי **רב ששת:** כגון אנא **ורב חסדא.**

אמר רבי יוחנן: קטן פורח^ו - מזמנין עליו.

תניא נמי הכי: קטן שהביא שתי שערות - מזמנין עליו; ושלא הביא שתי שערות - אין מזמנין עליו. ואין מדקדקין בקטן.

סיים הראיה: הא גופא קשיא, אמרת: הביא שתי שערות - אין, לא הביא - לא; והדר תני: אין מדקדקין בקטן! לאתווי מאי? לאו **מת ע"ב** לאתווי קטן פורח?!

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא **דאמר רב נחמן:** קטן היודע למי מברכין - מזמנין עליו.

אבבי ורבא הוו יתבי קמיה **דרבה**, **אמר להו רבה:** למי מברכין?

אמרי ליה: לרחמנא. ורחמנא היכא יתיב?

▪ **רבא** אחוי לשמי טללא^ו.

▪ **אבבי** נפק לברא, אחוי כלפי שמיא.

אמר להו רבה: תרוויכו רבנן הויתו.

היינו דאמרי אינשי: בוצין בוצין, מקטפיה ידיע^ו.

אמר רבי יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק - מצטרפין.

אמר רבי זירא: בעאי מיניה **מרבי יהודה:** שמנה מהו? שבעה מהו? **אמר לי:** לא שנא. ששה ודאי לא מיבעיא לי.

אמר ליה רבי ירמיה: שפיר עבדת דלא איבעיא לך, התם טעמא מאי? משום דאיכא רובא, הכא נמי - איכא רובא. **ואיהו סבר:** רובא דמינכר בעינן.

שבתא: ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי. ומדקטל להו לרבנן, לא הוה ליה איניש לברוכי להו. אמר לה לדביתהו: מאן יהיב לן גברא דמברך לן?

אמרה ליה: אשתבע לי דאי מייתנא לך גברא - דלא מצערת ליה. אשתבע לה. אייתיתיה **לשמעון בן שטח** אחוה, אותביה בין ידיה לדידה. אמר ליה: חזית כמה יקרא עבדינא לך!

אמר ליה: לאו את קא מוקרת לי, אלא אורייתא היא דמוקרא לי, דכתיב: "סלסלה ותרוימך, תכבדך כי תחבנה"^ו. אמר לה: קא חזית דלא מקבל מרות!

יהבו ליה כסא לברוכי. אמר: היכי אבריק? ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו?!

שתייה להווא כסא; יהבו ליה כסא אחרינא, ובריק.

אמר רבי אבא בריה דרבי חייה בר אבא: שמעון בן שטח דעבד - לגרמיה הוא דעבד^ו; דהכי **אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:** לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן, עד שיאכל כזית דגן.

מיתבי: רבי שמעון בן גמליאל **אומר:** עלה והסיב עמהם, אפילו לא טבל עמהם אלא בציר, ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת - מצטרף!

מכנפי - מכוונס. מבדרי - מפחירס. קטן פורח - שהניא סימנים ולא הגיע ל"ג. לשמי טללא - כלפי התקרה. בוצין - טיפ הדלעת ניכרת מתחילת נמיפתה. סלסלה - חזור על לימודך ותרוימך, תכבדך כי תחבנה - היא מכבד אותך כאשר תהיה דנוק צה. לגרמיה - לדעת עלמנו עשה, שאין מכניס מוהים לו. נחמה - צרכת יחס נאי.

ואמאי לא אמרת? **כדרב חננאל אמר רב, דאמר רב חננאל אמר רב:** לא אמר ברית ותורה ומלכות - יצא; ברית - לפי שאינה בנשים, תורה ומלכות - לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים.

ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי, ועבדת **כרב?**!

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הטוב והמטיב - צריכה מלכות. **קושיא ושני תירוץ:** מאי קא משמע לן? כל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה! והא אמרה **רבי יוחנן** חדא זימנא!

א. אמר רבי זירא: לומר שצריכה שתי מלכות: חדא דידיה, וחדא דבונה ירושלים.

קושיא ותירוץ: אי הכי, נבעי תלת - חדא דידיה, וחדא דבונה ירושלים, וחדא דברכת הארץ!

אלא, ברכת הארץ מאי טעמא לא? משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה; בונה ירושלים נמי לא תבעי, דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה!

• הוא הדין דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא, אלא אידי דאמר מלכות בית דוד, לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים.

ב. רב פפא אמר: הכי קאמר: צריכה שתי מלכות לבר מדידה.

יתב רבי זירא אחורי דרב גידל, ויתב רב גידל קמיה דרב הונא,

• **ויתב וקאמר:** טעה ולא הזכיר של שבת - אומר: 'ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית. ברוך מקדש השבת.'

• **אמר ליה:** מאן אמרה? **רב.**

• **הדר יתב וקאמר:** טעה ולא הזכיר של יום טוב - אומר: 'ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון. ברוך מקדש ישראל והזמנים.'

• **אמר ליה:** מאן אמרה? **רב.**

• **הדר יתב וקאמר:** טעה ולא הזכיר של ראש חודש - אומר: 'ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון.'

• **דברי ר' זירא:** ולא ידענא: אי אמר בה שמחה, אי לא אמר בה שמחה; אי חתים בה, אי לא חתים בה; אי דידיה אי דרביה.

גידל בר מניומי הוה קאי קמיה **דרב נחמן**; טעה **רב נחמן מט ע"ב** והדר לרישא. **אמר ליה:** מאי טעמא עביד מר הכי? **אמר ליה:** **דאמר רבי שילא אמר רב:** טעה - חוזר לראש.

והא **אמר רב הונא אמר רב:** טעה - אומר: ברוך שנתן! **אמר ליה:** לאו איתמר עלה: **אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב:** לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב, אבל פתח בהטוב והמטיב - חוזר לראש.

אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל:

• טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה - מחזירין אותן;

• בברכת המזון - אין מחזירין אותן.

שאלה ותשובה: **אמר ליה רב [אידי בר] אבין לרב עמרם:** מאי שנא תפלה, ומאי שנא ברכת המזון?

• **אמר ליה:** אף לדידי קשיא לי, ושאלתיה **לרב נחמן**, ו**אמר לי:** מיניה **דמר שמואל** לא שמיע לי, אלא נחזי אנן:

• תפלה דחובה היא - מחזירין אותן;

• ברכת מזונא, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל - אין מחזירין אותן.

קושיא ותירוץ: אלא מעתה, שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל, הכי נמי דאי טעי הדר?

• **אמר ליה:** אין, **דאמר רבי שילא אמר רב:** טעה - חוזר לראש.

קושיא ותירוץ: והא **אמר רב הונא אמר רב:** טעה - אומר ברוך שנתן!

• לאו איתמר עלה: לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב, אבל פתח בהטוב והמטיב - חוזר לראש.

עד כמה מזמנין וכו'.

קושיא ושני תירוץ: למימרא, **דרבי מאיר** חשיב ליה כזית, ו**רבי יהודה** כביצה! והא איפכא שמעינן להו! **דתנן:** וכן מי שיצא מירושלים, ונזכר שהיה בידו בשר קדש:

• אם עבר צופים - שורפו במקומו,

• ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה.

עד כמה הם חוזרים?

א. רבי מאיר אמר: זה וזה - בכביצה.

ב. ורבי יהודה אמר: זה וזה - בכזית!

ואין לי אלא ברכת המזון, ברכת התורה מנין?

א. אמר רבי ישמעאל: קל וחומר: על חיי שעה מברך, על חיי עולם הבא לא כל שכן?

ב. רבי חייה בר נחמני תלמידו של **רבי ישמעאל** **אומר משום רבי ישמעאל:** אינו צריך, הרי הוא אומר: "על הארץ הטובה אשר נתן לך", ולהלן הוא אומר: "ואתנה לך את לוח האבן והתורה והמצוה" וגו'.

• **רבי מאיר אמר:** מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה? תלמוד לומר: 'אשר נתן לך ה' אלהיך' - דיינך בכל דין שדנך, בין מדה טובה ובין מדה פורענות.

ג. רבי יהודה בן בתירה אמר: אינו צריך, הרי הוא אומר: 'טובה' 'הטובה':

• 'טובה' - זו תורה, וכן הוא אומר: "כי לקח טוב נתתי לכם".

• 'הטובה' - זו בנין ירושלים, וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון".

תניא:

• **רבי אליעזר אמר:** כל שלא אמר 'ארץ חמדה טובה ורחבה' בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו.

• **נחום הזקן אמר:** צריך שיזכור בה ברית.

• **רבי יוסי אמר:** צריך שיזכור בה תורה.

• **פלימו אמר:** צריך שיקדים ברית לתורה, שזו נתנה בשלש בריתות, **מט ע"א** וזו נתנה בשלש עשרה בריתות.

• **רבי אבא אמר:**

• צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף. והפוחת - לא יפחות מאחת; וכל הפוחת מאחת - הרי זה מגונה.

• וכל החותם: 'מנחיל ארצות' בברכת הארץ, 'ומושיע את ישראל' בבונה ירושלים - הרי זה בור.

• וכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו.

• **מסייע ליה לרבי אילעא, דאמר רבי אילעא אמר רבי יעקב בר אחא משום רבינו:** כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו.

פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן:

א. חד אמר: הטוב והמטיב - צריכה מלכות.

ב. וחד אמר: אינה צריכה מלכות.

א) מאן דאמר: צריכה מלכות - קסבר: דרבנן.

ב) ומאן דאמר: אינה צריכה מלכות - קסבר: דאורייתא.

תנו רבנן: מהו חותם?

א. בבנין ירושלים.

ב. רבי יוסי ברבי יהודה אמר: מושיע ישראל.

מושיע ישראל אין, בנין ירושלים לא? אלא אימא: אף מושיע ישראל.

רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא, פתח בחדא וסיים בתרתי. **אמר רב חסדא:** גבורתא למחתם בתרתי? **והתניא:** **רבי אומר:** אין חותמין בשתיים!

גופא: רבי אומר: אין חותמין בשתיים.

איתיביה לוי לרבי:

• על הארץ ועל המזון! ארץ דמפקא מזון.

• על הארץ ועל הפירות! ארץ דמפקא פירות.

• מקדש ישראל והזמנים! ישראל דקדשינהו לזמנים.

• מקדש ישראל וראשי חדשים! ישראל דקדשינהו לראשי חדשים.

• מקדש השבת וישראל והזמנים! חוץ מזו. ומאי שנא? הכא - חדא היא, התם - תרתי, כל חדא וחדא באפי נפשה.

וטעמא מאי אין חותמין בשתיים? לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.

מאי הוי עלה?

א. אמר רב ששת: פתח ברחם על עמך ישראל - חותם במושיע ישראל, פתח ברחם על ירושלים - חותם בבונה ירושלים.

ב. ורב נחמן אמר: אפילו פתח ברחם על ישראל - חותם בבונה ירושלים, משום שנאמר: "בונה ירושלים ה', נרדף ישראל יכנס", אימת "בונה ירושלים ה'" בזמן ש"נרדף ישראל יכנס".

אמר ליה רבי זירא לרב חסדא: ניתי מר ונתני! **אמר ליה:** ברכת מזונא לא גמרינא, ותנווי מתנינא! **אמר ליה:** מאי האי?

אמר ליה: דאקלעי לבי ריש גלותא ובריכי ברכת מזונא, וזקפיה **רב ששת** לקועיה עלי כחויא. ואמאי? דלא אמרי לא ברית, ולא תורה, ולא מלכות.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

- אחד עשרה ואחד עשרה רבוא.**
 הא גופא קשיא! אמרת: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא - אלמא כי הדדי נינהו, והדר קתני: במאה אומר, באלף אומר, ברבוא אומר!
 • **אמר רב יוסף:** לא קשיא, הא **רבי יוסי הגלילי**, הא **רבי עקיבא**; **דתנן:**
א. רבי יוסי הגלילי אומר: לפי רוב הקהל הם מברכין, שנאמר: "במקהלות ברכו אלהים".
ב. אמר רבי עקיבא: מה מצינו בבית הכנסת וכו'.

- ורבי עקיבא,** האי קרא **דרבי יוסי הגלילי** מאי עביד ליה?
 • מיבעי ליה **לכדתניא:** היה **רבי מאיר אומר:** מנין שאפילו עוברין שבמעי אמנן אמרו שירה על הים - שנאמר: "במקהלות ברכו אלהים, ה' ממקור ישראל".
 ואידך? מ'מקור' נפקא.
אמר רבא: הלכה כרבי עקיבא.

- רבינא ורב חמא בר בוזי** אקלעו לבי ריש גלותא. קם **רב חמא** וקא מהדר אבי מואה.
אמר ליה רבינא: לא צריכת, **הכי אמר רבא:** הלכה כרבי עקיבא.

- אמר רבא:** כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא, מברכינן שלשה שלשה.
שאלה ותשובה: וליברכו עשרה עשרה! שמע ריש גלותא ואיקפד.
שאלה ותשובה: וניפקו בברכתא דריש גלותא! אידי דאושו כולי עלמא, לא שמעי.

- אמר רבה תוספאה:** הני שלשה דכרכי רפתא בהדי הדדי, וקדים חד מינייהו ובריך לדעתיה:
 • אינון - נפקין בזמון דידיה;
 • איהו - לא נפיק בזמון דידיהו, לפי שאין זמון למפרע.

רבי ישמעאל אומר.

- פרס בר פפא** איקלע לבי כנישתא דאבי גיבר. קם קרא בספרא^א ואמר: ברכו את ה', ואשתיק ולא אמר המבורך. אושו^ב כולי עלמא: ברכו את ה' המבורך!
אמר רבא: פתיא אוכמא^א! בהדי פלוגתא למה לך? ועוד, הא נהוג עלמא **כרבי ישמעאל**.

משנה

- שלשה שאכלו כאחת - אינן רשאים ליחלק, וכן ארבעה וכן חמשה.
 - ששה - נחלקין, עד עשרה.
 - ועשרה - אין נחלקין, עד עשרים.
- שתי חברות שהיו אוכלות בבית אחד:
- בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי אלו מצטרפין לזמון;
 - ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן, ואלו מזמנין לעצמן.
- א.** אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים, **דברי רבי אליעזר.**
ב. **וחכמים אומרים:** מברכין.

גמרא

- קושיא ושלישה תירוצים:** מאי קא משמע לן? תנינא חדא זימנא: שלשה שאכלו כאחת - חייבין לזמן!
א. הא קא משמע לן: כי הא **דאמר רבי אבא אמר שמואל:** שלשה שישבו לאכול כאחת, ועדיין לא אכלו - אינן רשאים ליחלק.
ב. **לישנא אחרינא:** **אמר רבי אבא אמר שמואל:** הכי קתני: שלשה שישבו לאכול כאחת, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מכרו - אינן רשאים ליחלק.
ג. **אי נמי:** כי הא **דרב הונא, דאמר רב הונא:** שלשה שבאו משלש חברות - אינן רשאים ליחלק.
שתי הגבלות:
א. **אמר רב חסדא:** והוא - שבאו משלש חברות של שלשה בני אדם.
ב. **אמר רבא:** **נע"ב** ולא אמרן - אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו, אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו - פרח זימון מינייהו.

אין תופסין אותו - אין גועלים בו, והנקדינן - הדייקים. **דאושו** - רעשו. **בספרא** - בספר מורה. **אושו** - היינו קולם. **פתיא אוכמא** - כלי מרס שחור, ולשון של שגמ הוא.

- א.** **אמר רבי יוחנן:** מוחלפת השיטה.
ב. **אביי אמר:** לעולם לא תיפוך, הכא בקראי פליגי:
א. **רבי מאיר סבר:** "אכלת" - זו אכילה, "ושבעת" - זו שתיה, ואכילה בכזית.
ב. **ורבי יהודה סבר:** "אכלת ושבעת" - אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו? כביצה.
 התם - בסברא פליגי:
א. **רבי מאיר סבר:** חזרתו כטומאתו - מה טומאתו בכביצה, אף חזרתו בכביצה.
ב. **ורבי יהודה סבר:** חזרתו כאיסורו - מה איסורו בכזית, אף חזרתו בכזית.

משנה

כיצד מזמנין?

- בשלשה - אומר: נברך; בשלשה והוא - אומר: ברכו.
 בעשרה - אומר: נברך אלהינו; בעשרה והוא - אומר: ברכו.
א. אחד עשרה, ואחד עשרה רבוא.
ב. במאה - הוא אומר: נברך ה' אלהינו; במאה והוא - אומר: ברכו.
 • באלף - הוא אומר: נברך לה' אלהינו אלהי ישראל; באלף והוא - אומר: ברכו,
 • ברבוא - אומר: נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים, על המזון שאכלנו; ברבוא והוא - אומר: ברכו.
 • כענין שהוא מברך כך עונים אחריו: ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים, על המזון שאכלנו.
א. **רבי יוסי הגלילי אומר:** לפי רוב הקהל הם מברכים, שנאמר: "במקהלות ברכו אלהים, ה' ממקור ישראל".
ב. **אמר רבי עקיבא:** מה מצינו בבית הכנסת - אחד מרובים ואחד מועטים אומר: ברכו את ה'.
 • **רבי ישמעאל אומר:** ברכו את ה' המבורך.

גמרא

- אמר שמואל:** לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל.
קושיא ותירוצ: **תנן:** בשלשה והוא - אומר: ברכו!
 • אימא: **נע"א** אף ברכו, ומכל מקום נברך עדיף.
ראיה: **דאמר רב אדא בר אהבה:** **אמרי בי רב:** **תנינא:** ששה נחלקין עד עשרה. אי אמרת בשלמא נברך עדיף - משום הכי נחלקין, אלא אי אמרת ברכו עדיף - אמאי נחלקין? אלא לאו שמע מינה נברך עדיף, שמע מינה.
תניא נמי הכי: בין שאמר ברכו, בין שאמר נברך - אין תופסין אותו על כך. והנקדינן^א - תופסין אותו על כך.

ומברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא, אם לאו. כיצד?

- א.** **רבי אומר:** 'ובטובו' - הרי זה תלמיד חכם; 'ומטובו' - הרי זה בור.
קושיא ותירוצ: **אמר ליה אביי לרב דימי:** והכתיב: "ומברכתך יברך בית עברך לעולם!"
 • בשאלה שאני.
קושיא ותירוצ: בשאלה נמי, הכתיב: "הרוב פיך ואמלאהו!"
 • ההוא בדברי תורה כתיב.
ב. **תניא:** **רבי אומר:** 'בטובו חיינו' - הרי זה תלמיד חכם; 'חיים' - הרי זה בור.
ג. **נהרבלאי** מתני איפכא, ולית הלכתא **כנהרבלאי**.
ד. **אמר רבי יוחנן:** נברך שאכלנו משלו - הרי זה תלמיד חכם; למי שאכלנו משלו - הרי זה בור.
קושיא ותירוצ: **אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:** והא אמרינן: למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו!
 • **אמר ליה:** התם מוכחא מילתא, מאן עביד ניסי? קודשא בריך הוא.
ה. **אמר רבי יוחנן:** ברוך שאכלנו משלו - הרי זה תלמיד חכם; על המזון שאכלנו - הרי זה בור.
 • **אמר רב הונא בריה דרב יהושע:** לא אמרן אלא בשלשה, דליכא שם שמים, אבל בעשרה דאיכא שם שמים - מוכחא מילתא; **כדתנן:** כענין שהוא מברך - כך עונין אחריו: ברוך ה' אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים, על המזון שאכלנו.

- תנו רבנן** ששה דברים נאמרו באספרגוס:
- אין שותין אותו אלא כשהוא חי ומלא.
 - מקבלו בימין, ושותהו בשמאל.
 - ואין משיחין אחריו; ואין מפסיקין בו.
 - ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו.
 - ורק אחריו.
 - ואין סומכין אותו אלא במינו.

והתניא: אין סומכין אותו אלא בפת!

- לא קשיא הא בדחמרא^ו, הא בדשכרא.
 - תני חדא:** ללע"ט יפה לרמ"ת קשה, **ותניא אידך:** לרמ"ת יפה ללע"ט קשה!
 - לא קשיא; הא בדחמרא^ו, הא בדשכרא.
 - תני חדא:** רק אחריו - לוקה^ו, **ותניא אידך:** לא רק אחריו - לוקה!
 - לא קשיא; הא בדחמרא^ו, הא בדשכרא.
- אמר רב אשי:** השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה - מימיו נזרקין^ו אפילו בפני המלך.

אמר רבי ישמעאל בן אלישע: שלשה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים:

- אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש;
 - ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו;
 - ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך;
- מפני שתכספית^ו, **ואמרי לה:** אסתלגנית^ו של מלאכי חבלה, מצפין לו לאדם ואומרים: אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו, וילכד.

אמר רבי יהושע בן לוי, שלשה דברים סח לי מלאך המות:

- אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש;
- ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו;
- ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת, מפני שאני מרקד ובא לפניהן, וחברי בידי ויש לי רשות לחבל.

ואי פגע מאי תקנתיה? לינשוף^ו מדוכתיה ארבע אמות. אי איכא נהרא - ליעבריה, ואי איכא דרכא אחרינא - ליזיל בה, ואי איכא גודא - ליקו אחורא^ו. ואי לא - ליהדר אפיה ולימא: "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך" וגו' עד דחלפי מיניה.

אמר רבי זירא אמר רבי אבהו, ואמרי לה: במתניתא **תנא:** עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה:

טעון הדחה, ושטיפה, חי, ומלא, עיטור, ועיטוף, נוטלו בשתי ידיו, ונותנו בימין, ומגביהו מן הקרקע טפח, ונותן עיניו בו.

ויש אומרים: אף משגרו במתנה לאנשי ביתו.

אמר רבי יוחנן: אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד: הדחה, שטיפה, חי, ומלא.

- תנא:** הדחה - מבפנים, ושטיפה - מבחוץ.
- אמר רבי יוחנן:** כל המברך על כוס **מלא** - נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר: "ומלא ברכת ה', ים ודרום ירשה".
- רבי יוסי בר חנינא אומר:** זוכה ונוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא.
- עיטור - רבי יהודה** מעטרהו בתלמידים. **רב חסדא** מעטר ליה בנטלי^ו.
- אמר רבי חנן:** ובחי^ו. **אמר רב ששת:** ובברכת הארץ.
- עיטוף - רב פפא** מעטף^ו ויתיב. **רב אסי** פריס סודרא על רישיה.
- נוטלו בשתי ידיו - אמר רבי חנינא בר פפא:** מאי קראה? "שאו ידכם קרש, וברכו את ה'".
- ונותנו לימין - אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,** ראשונים שאלו: שמאל מהו שתסייע לימין? **אמר רב אשי:** הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו, **נא ע"ב** אגן נעבד לחומרא.
- ומגביהו מן הקרקע טפח - אמר רב אחא ברבי חנינא:** מאי קראה? "פוס ישועות אשא, ובשם ה' אקרא".
- ונותן עיניו בו -** כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה.
- ומשגרו לאנשי ביתו במתנה -** כי היכי דתתברך דביתהו.

קוריטי - משקה לרפואה. **פתק** - זרק. **דסתנא** - מנה יפה. **גלוסקאות** של לחם. **אספרגוס** - משקה של רפואה. **לע"ט** - לב, עין, טחול, רמ"ת - ראש, מעים, תחמוצות. **ואין סומכין אותו** לנחל אחריו מיד. **בדחמרא** סמיכונו כפת. **בדחמרא** ללע"ט יפה. **לוקה** - בחול. **בדחמרא** לא ירוק. **מימיו נזרקין** - יש לזרוק המים שפיו. **תכספית** - שם תכונת שדים. **אסתלגנית** - שם תכונת מלאכי חבלה. **לינשוף** - יקפון. **גודא** - אם יש כותל יעמוד מאחוריו. **בנטלי** - כוסות יין. **ובחי** - יין חי. **מעטף** נטלמו.

ה"ה: **אמר רבא:** מנא אמינא לה? **דתנן:** מטה שנגנבה חציה, או שאבדה חציה, או שחלקה אחין או שותפין - טהורה. החזירה - מקבלת טומאה מכאן ולהבא.

מכאן ולהבא - אין, למפרע - לא. אלמא, כיון דפלגה - פרח לה טומאה מינה; הכא נמי, כיון דאזמון עלייהו - פרח זימון מינייהו.

שתי חבורות וכו'.

תנא: אם יש שמש ביניהם - שמש מצרפן.

אין מברכין על היין.

תנו רבנן: יין:

א. עד שלא נתן לתוכו מים - אין מברכין עליו בורא פרי הגפן, אלא בורא פרי העץ, ונוטלין ממנו לידיים.

משנתן לתוכו מים - מברכין עליו בורא פרי הגפן, ואין נוטלין ממנו לידיים, **דברי רבי אליעזר.**

ב. **וחכמים אומרים:** בין כך ובין כך - מברכין עליו בורא פרי הגפן, ואין נוטלין הימנו לידיים.

כמאן אזלא הא **דאמר שמואל:** עושה אדם כל צרכיו בפת? כמאן? **כרבי אליעזר.**

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מודים **חכמים לרבי אליעזר** בכוס של ברכה - שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים. מאי טעמא? **אמר רב אושעיא:** בעינן מצוה מן המובחר.

ורבנן, למאי חזי? **אמר רבי זירא:** חזי לקוריטי^ו.

תנו רבנן: ארבעה דברים נאמרו בפת:

- אין מניחין בשר חי על הפת,
- ואין מעבירין כוס מלא על הפת,
- ואין זורקין את הפת,
- ואין סומכין את הקערה בפת.

אממר ומר זוטרא ורב אשי כרכו ריפתא בהדי הדדי. אייתי לקמייהו תמרי ורמוני, שקל **מר זוטרא** פתק^ו לקמיה **דרב אשי** דסתנא^ו.

אמר ליה: לא סבר לה מר להא **דתניא:** אין זורקין את האוכלין!?

• ההיא - בפת תניא.

והתניא: כשם שאין זורקין את הפת, כך אין זורקין את האוכלין!

• **אמר ליה:** **והתניא:** אף על פי שאין זורקין את הפת, אבל זורקין את האוכלין! אלא לא קשיא, הא - במידי דממאיס, הא - במידי דלא ממאיס.

תנו רבנן: ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה;

וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה, אבל לא בימות הגשמים; אבל לא גלוסקאות^ו - לא בימות החמה, ולא בימות הגשמים.

אמר רב יהודה: שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה - מסלקן לצד אחד ומברך.

תניא חדא: בולען; **ותניא אידך:** פולטן; **ותניא אידך:** מסלקן!

לא קשיא: הא **דתניא:** בולען - במשקין, והא **דתניא:** פולטן - במידי דלא ממאיס, והא **דתניא:** מסלקן - במידי דממאיס. **נא ע"א**

קושיא ותירוץ: במידי דלא ממאיס נמי, לסלקינהו לצד אחד וליברך!

• **תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן:** משום שנאמר: "ומלא פי תהלתך".

בעו מיניה מרב חסדא: מי שאכל ושתה ולא ברך - מהו שיחזור ויברך?

אמר להו: מי שאכל שום וריחו נודף, יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף?!

אמר רבינא: הלכך, אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך, **דתניא:** טבל ועלה, אומר בעלייתו: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה.

דבית: ולא היא, התם - מעיקרא גברא לא חזי, הכא - מעיקרא גברא חזי, והואיל ואידיחי אידיחי.

תנו רבנן: אספרגוס^ו - יפה ללב וטוב לעינים, וכל שכן לבני מעים. והרגיל בו - יפה לכל גופו. והמשתכר הימנו - קשה לכל גופו.

קושיא ותירוץ: **מדקתני:** יפה ללב, מכלל בדחמרא עסקינן, **וקתני:** וכל שכן לבני מעים. **והתניא:** ללע"ט^ו - יפה, לרמ"ת^ו - קשה!

• **כי תניא** ההיא - במיושן; **כדתנן:** קונם יין שאני טועם, שהיין קשה לבני מעים. **אמרו לו:** והלא מיושן יפה הוא לבני מעים, ושתק - אסור בחדש, ומותר במיושן. שמע מינה.

גמרא

תנו רבנן: דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה:

- א. בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין -
 - (א) שהיום גורם ליין שיבא;
 - (ב) וכבר קדש היום, ועדיין יין לא בא.
- ב. ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היום -
 - (א) שהיין גורם לקדושה שתאמר.
 - (ב) דבר אחר: ברכת היין תדירה, וברכת היום אינה תדירה; תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. והלכה כדברי בית הלל.

שאלה ותשובה: מאי דבר אחר?

- וכי תימא התם תרתי והכא חדא! הכי נמי תרתי נינהו, ברכת היין תדירה, וברכת היום אינה תדירה; תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם.

והלכה כדברי בית הלל. פשיטא, דהא נפקא בת קול!

- איבעית אימא: קודם בת קול.
- ואיבעית אימא: לאחר בת קול, **נב ע"א** ורבי יהושע היא, דאמר: אין משגיחין בבית קול.

קושיא: וסברי בית שמאי דברכת היום עדיפא?! והתניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת - מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים; ואחר כך אומר הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו לאחר המזון, ומששלשן כולן לאחריו!

שאלה על הקושיא ודחייתה: והא ממאי דבית שמאי היא. דלמא בית הלל היא!

- לא סלקא דעתך, דקתני מאור ואחר כך בשמים. ומאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא? בית שמאי; דתניא: אמר רבי יהודה: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המזון שבתחלה, ועל הבדלה שהיא בסוף. על מה נחלקו? על המאור ועל הבשמים:
 - א. בית שמאי אומרים: מאור ואחר כך בשמים.
 - ב. ובית הלל אומרים: בשמים ואחר כך מאור.

שאלה נוספת על הקושיא ודחייתה: וממאי דבית שמאי היא, ואליבא דרבי יהודה; דילמא בית הלל היא, ואליבא דרבי מאיר?

- לא סלקא דעתך, דקתני הכא במתניתין:
 - א. בית שמאי אומרים: נר, ומזון, בשמים, והבדלה.
 - ב. ובית הלל אומרים: נר, ובשמים, מזון, והבדלה.
 והתם בברייתא קתני: אם אין לו אלא כוס אחד - מניחו לאחר המזון, ומששלשן כולן לאחריו; שמע מינה דבית שמאי היא, ואליבא דרבי יהודה.

סיום הקושיא ותירוץ: ומכל מקום קשיא!

- קא סברי בית שמאי: שאני עיולי יומא מאפוקי יומא; עיולי יומא - כמה דמקדמינן ליה עדיף, אפוקי יומא - כמה דמאחרינן ליה עדיף, כי היכי דלא להוי עלן כמשוי.

קושיא ותירוץ: וסברי בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס?! והא תנן: בא להם יין לאחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס, בית שמאי אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על המזון. מאי לאו דמברך עילויה ושתי ליה!

- לא, דמברך עילויה ומנח ליה.

קושיא ותירוץ: והאמר מר: המברך - צריך שיטעום! דטעים ליה.

קושיא ותירוץ: והאמר מר: טעמו - פגמו! דטעים ליה בידיה.

קושיא ותירוץ: והאמר מר: כוס של ברכה צריך שיעור, והא קא פחית ליה משיעוריה!

- דנפיש ליה טפי משיעוריה.

קושיא ותירוץ: והא, אם אין שם אלא אותו כוס קתני! תרי לא הוי, ומחד נפיש.

קושיא ותירוץ: והא תני רבי חייא: בית שמאי אומרים: מברך על היין ושותהו, ואחר כך מברך ברכת המזון!

- אלא, תרי תנאי ואליבא דבית שמאי.

קמה בזיהרא - עמדה כנעם. נבגא - כל היין שפחית - ככוס של כרחה הוה, שמי ממנו. ממהדורי מילי - מהמסתובבים בעיירות מתרבים דברים, כמו שמסתובבים מתרבים כנים. כוס שני - שהוה של זוגות, והשתהו עלול להיזק על ידי שדים. כפלים - כוס של זוגות. שיאותו - שיהנו.

בית שמאי אומרים וכו'.

תנו רבנן:

- א. בית שמאי אומרים: נוטלין לידיים, ואחר כך מוזגין את הכוס; שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה - גזרה שמא יטמאו משקיין שאחורי הכוס מחמת ידיו, ויחזרו ויטמאו את הכוס.

עולא אקלע לבי רב נחמן, כריך ריפתא, בריך ברכת מזונא. יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן. אמר ליה רב נחמן: לישדר מר כסא דברכתא לילתא.

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, שנאמר: "וברך פרי בטנך" - 'פרי בטנה' לא נאמר אלא "פרי בטנך". תניא נמי הכי: רבי נתן אומר: מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש? שנאמר: "וברך פרי בטנך" - 'פרי בטנה' לא נאמר, אלא "פרי בטנך".

אדהכי שמעה ילתא. קמה בזיהרא, ועלתה לבי חמרא, ותברא ארבע מאה דני דחמרא. אמר ליה רב נחמן: נשדר לה מר כסא אחרינא. שלח לה: כל האי - נבגא דברכתא היא. שלחה ליה: ממהדורי מילי, ומסמרטוטי כלמי.

אמר רב אסי: אין מסיחין על כוס של ברכה.

ואמר רב אסי: אין מברכין על כוס של פורענות.

מאי כוס של פורענות? אמר רב נחמן בר יצחק: כוס שני.

תניא נמי הכי: השותה כפלים - לא יברך, משום שנאמר: "הכין לקראת אלהיך ישראל" - והאי לא מתקן.

אמר רבי אבהו: ואמרי לה במתניתא תנא: האוכל ומהלך - מברך מעומד, וכשהוא אוכל מעומד - מברך מיושב, וכשהוא מיסב ואוכל - יושב ומברך. והלכתא: בכלהו יושב ומברך.

הדרן עלך שלשה שאכלו.

משנה

אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה:

- א. בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין.
- ב. ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היום.
- א. בית שמאי אומרים: נוטלין לידיים, ואחר כך מוזגין את הכוס.
- ב. ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס, ואחר כך נוטלין לידיים.
- א. בית שמאי אומרים: מקנח ידיו במפה, ומניחה על השלחן.
- ב. ובית הלל אומרים: על הכסת.
- א. בית שמאי אומרים: מכבדין את הבית, ואחר כך נוטלין לידיים.
- ב. ובית הלל אומרים: נוטלין לידיים, ואחר כך מכבדין את הבית.
- א. בית שמאי אומרים: נר, ומזון, בשמים, והבדלה.
- ב. ובית הלל אומרים: נר, ובשמים, מזון, והבדלה.
- א. בית שמאי אומרים: שברא מאור האש.
- ב. ובית הלל אומרים: בורא מאורי האש.

אין מברכין:

לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים, ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים, ולא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה. ואין מברכין על הנר, עד שיאותו^ו לאורו.

מי שאכל ושכח ולא בירך:

- א. בית שמאי אומרים: יחזור למקומו ויברך.
 - ב. ובית הלל אומרים: יברך במקום שנזכר.
- ועד מתי מברך? עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו.

בא להן יין אחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס:

- א. בית שמאי אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על המזון.
- ב. ובית הלל אומרים: מברך על המזון, ואחר כך מברך על היין.

ועונין אמנן - אחר ישראל המברך; ואין עונין אמנן - אחר כותי המברך, עד שישמע כל הברכה כולה.

בית שמאי אומרים נר ומזון וכו'.

רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא. חזייה לרבא דברך אבשמים ברישא. אמר ליה: מכדי בית שמאי ובית הלל אמאור לא פליגי; דתניא: בית שמאי אומרים: נר ומזון בשמים והבדלה. ובית הלל אומרים: נר ובשמים מזון והבדלה!

עני רבא בתריה: זו דברי רבי מאיר, אבל רבי יהודה אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המזון שהוא בתחלה, ועל הבדלה שהיא בסוף. על מה נחלק? על המאור ועל הבשמים, שבית שמאי אומרים: על המאור, ואחר כך בשמים. ובית הלל אומרים: בשמים, ואחר כך מאור. ואמר רבי יוחנן: נהגו העם כבית הלל אליבא דרבי יהודה.

בית שמאי אומרים שברא כו'.

אמר רבא: ב'ברא' כולי עלמא לא פליגי - דברא משמע. כי פליגי ב'בורא'.

א. בית שמאי סברי: 'בורא' - דעתיד למברא.

ב. ובית הלל סברי: 'בורא' נמי דברא משמע.

מתניב רב יוסף: "יוצר אור ובורא וְשֶׁר", "יוצר הרים ובורא רוזן", "בורא השמים ונוטיהם"!

אלא אמר רב יוסף: ב'ברא' ו'בורא' - כולי עלמא לא פליגי דברא משמע. כי פליגי - ב'מאור' ו'מאורי':

א. דבית שמאי סברי: חדא נהורא איכא בנורא.

ב. ובית הלל סברי: טובא נהורי איכא בנורא.

תניא נמי הכי: אמרו להם בית הלל לבית שמאי: הרבה מאורות יש באור.

אין מברכין כו'.

שאלה ותיבה: בשלמא נר, משום דלא שבת, אלא בשמים מה טעם לא?

• אמר רב יהודה אמר רב: הכא במסבת נכרים עסקינן, מפני שסתם מסבת נכרים - לעבודה זרה היא.

קושיא ותיבה: הא מדקתני סיפא: אין מברכין לא על הנר, ולא על הבשמים של עבודה זרה, מכלל דרישא לאו בעבודה זרה עסקינן!

• אמר רבי חנינא מסורא: מה טעם קאמר, מה טעם אין מברכין לא על הנר, ולא על הבשמים של נכרים? מפני שסתם מסבת נכרים לעבודה זרה.

תנו רבנן: אור ששבת - מברכין עליו, ושלא שבת - אין מברכין עליו.

שאלה: מאי שבת ומאי לא שבת? נג ע"א

תשובה אפשרית ודחית: אי נימא, לא שבת מחמת מלאכה אפילו ממלאכה דהתירא; והתניא: אור של חיה^ו ושל חולה מברכין עליו!

תשובה: אמר רב נחמן בר יצחק: מאי שבת? ששבת מחמת מלאכה עבירה.

תניא נמי הכי: עששית^ו שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו - למוצאי שבת מברכין עליה.

תנו רבנן: נכרי שהדליק מישראל, וישראל שהדליק מנכרי - מברכין עליו. נכרי מנכרי - אין מברכין עליו.

קושיא: מה שנא נכרי מנכרי דלא? משום דלא שבת. אי הכי ישראל מנכרי נמי, הא לא שבת!

תירוץ אפשרי ודחית: וכי תימא, הך איסורא אזל ליה, והא אחרניא הוא, ובידא דישראל קא מתילדא; אלא הא דתניא: המוציא שלהבת לרשות הרבים - חייב, אמאי חייב? מה שעקר לא הניח, ומה שהניח לא עקר!

תירוץ: אלא, לעולם דאיסורא נמי איתיה, וכי קא מברך - אתוספתא דהתירא קא מברך.

קושיא ותיבה: אי הכי, נכרי מנכרי נמי!

• אין הכי נמי, גזרה משום נכרי ראשון ועמוד ראשון^ו.

תנו רבנן: היה מהלך חוץ לכרך, וראה אור: אם רוב נכרים - אינו מברך, אם רוב ישראל - מברך.

הא גופא קשיא! אמרת: אם רוב נכרים - אינו מברך, הא מחצה על מחצה - מברך. והדר תני: אם רוב ישראל - מברך, הא מחצה על מחצה - אינו מברך!

• בדין הוא דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך, ואידי דתנא רישא רוב נכרים - תנא סיפא רוב ישראל.

קושיא ותיבה: וליטמו ידיים לכוס!

• ידים שניות הן, ואין שני עושה שלישי בחולין, אלא על ידי משקין.
ב. **ובית הלל אומרים:** מוזגין את הכוס, ואחר כך נוטלין לידיים; שאם אתה אומר נוטלין לידיים תחלה - גזרה שמא יטמאו משקין שבידיים מחמת הכוס, ויחזרו ויטמאו את הידיים.

קושיא ותיבה: וניטמי כוס לידיים!

• אין כלי מטמא אדם.

קושיא ותיבה: וניטמי למשקין שבתוכו!

• הכא בכלי שנטמאו אחוריו במשקין עסקינן, דתוכו טהור וגבו טמא. **דתנן:** כלי שנטמאו אחוריו במשקין: אחוריו - טמאים; **נב ע"ב** תוכו, ואוגונו^ו, ואזנו^ו, וידיו^ו - טהורין. נטמא תוכו - נטמא כולו.

במאי קא מיפלגי?

א. **בית שמאי סברי:** אסור להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין, גזרה משום ניצוצות; וליכא למגזר שמא יטמאו המשקין שבידיים בכוס.

ב. **ובית הלל סברי:** מותר להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין; אמרי: ניצוצות לא שכיחי, ואיכא למיחש שמא יטמאו משקין שבידיים מחמת הכוס.

דבר אחר: תכף לנטילת ידיים סעודה.

מאי דבר אחר?

• **הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי:** לדידכו דאמריתו אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין, דגזרינן משום ניצוצות; אפילו הכי הא עדיפא, דתכף לנטילת ידיים סעודה.

בית שמאי אומרים מקנח וכו'.

תנו רבנן:

א. **בית שמאי אומרים:** מקנח ידיו במפה, ומניחה על השלחן; שאם אתה אומר על הכסת - גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת הכסת, ויחזרו ויטמאו את הידיים.

קושיא ותיבה: ונטמייה כסת למפה! אין כלי מטמא כלי.

קושיא ותיבה: ונטמייה כסת לגברא גופיה! אין כלי מטמא אדם.

ב. **ובית הלל אומרים:** על הכסת; שאם אתה אומר על השלחן - גזרה שמא יטמאו משקים שבמפה מחמת השלחן, ויחזרו ויטמאו את האוכלין.

קושיא ותיבה: ולטמא שלחן לאוכלין שבתוכו!

• הכא בשלחן שני עסקינן, ואין שני עושה שלישי בחולין אלא על ידי משקין.

במאי קמיפלגי?

א. **בית שמאי סברי:** אסור להשתמש בשלחן שני, גזרה משום אוכלי תרומה.

ב. **ובית הלל סברי:** מותר להשתמש בשלחן שני; אוכלי תרומה זריזין הם. **דבר אחר:** אין נטילת ידיים לחולין מן התורה.

מאי דבר אחר?

• **הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי:** וכי תימרו מאי שנא גבי אוכלין דחיישינן, ומאי שנא גבי ידיים דלא חיישינן? אפילו הכי הא עדיפא, דאין נטילת ידיים לחולין מן התורה. מוטב שיטמאו ידיים - דלית להו עיקר מדאורייתא, ואל יטמאו אוכלים - דאית להו עיקר מדאורייתא.

בית שמאי אומרים מכבדין וכו'.

תנו רבנן:

א. **בית שמאי אומרים:** מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידיים; שאם אתה אומר נוטלין לידיים תחלה - נמצא אתה מפסיד את האוכלין.

אבל נטילת ידיים לבית שמאי תחלה - לא סבירא להו. מאי טעמא? משום פירורין.

ב. **ובית הלל אומרים:** אם שמש תלמיד חכם הוא - נוטל פירורין שיש בהן כזית, ומניח פירורין שאין בהן כזית.

מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: פירורין שאין בהם כזית - מותר לאבדן ביד.

במאי קמיפלגי?

א. **בית הלל סברי:** אסור להשתמש בשמש עם הארץ.

ב. **ובית שמאי סברי:** מותר להשתמש בשמש עם הארץ.

אמר רבי יוסי בר חנינא אמר רב הונא: בכוליה פרקין הלכה כבית הלל, בר מהא דהלכה כבית שמאי.

ורבי אושעיא מתני איפכא: ובהא נמי הלכה כבית הלל.

אוגנו - שפת הכלי הכפופה לחוץ. אזנו - יד צלזלת און. ידיו - יד ארוכה כשל מתכנת. חיה - יולדת. עששית - נר הנמון בחוץ לל ידיו. ועמוד ראשון - על אומה אש שהדליק הנכרי בשבת, יכרך מיד ציליאת השבת לפני שמוספה נה אש דהימר.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

מיתבי: היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנסו, או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה, או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת - אינו מברך, עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה.

סיום הקושיא: בשלמא משתמש לאורה ולא ראה שלהבת - משכחת לה דקיימא בקרן זוית. אלא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה, היכי משכחת לה? לאו דמרחקא?!

• לא, כגון דעמיא ואזלא.

תנו רבנן: גחלים לוחשות - מברכין עליהן, אוממות - אין מברכין עליהן. היכי דמי לוחשות? **אמר רב חסדא:** כל שאילו מכניס לתוכן קיסם ודולקת מאייליה.

איבעיא להו: אוממות או עוממות?

תא שמע: דאמר רב חסדא בר אבדימי: "ארזים לא עממהו בגן אלהים".

ב. ורבא אמר: יאותו ממש. וכמה?

א) אמר עולא: כדי שיכיר בין איסור לפונדיון.

ב) חזקיה אמר: כדי שיכיר בין מלומזא^ו של טבריא למלומזא של צפורי.

רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא. **רבא** מברך אדבי גוריא בר חמא.

אבבי מברך אדבי בר אבוה.

אמר רב יהודה אמר רב: אין מחזרין על האור כדרך שמחזרים על המצות. **אמר רבי זירא:** מריש הוה מהדרנא; כיון דשמענא להא **דרב יהודה אמר רב**, אנא נמי לא מהדרנא, אלא אי מקלע לי ממילא - מברכינא.

מי שאכל וכו'.

אמר רב זביד, ואיתמא **רב זימי בר אבא:** מחלוקת בשכח, אבל במזיד - דברי הכל יחזור למקומו ויברך.

פשיטא, ושכח תנן!

מהו דתימא: הוא הדין אפילו במזיד, והאי דקתני ושכח - להודיעך כחן **דבית שמאי**, קמשמע לך.

תניא: אמרו להם **בית הלל לבית שמאי:** לדבריכם, מי שאכל בראש הבירה, ושכח וירד ולא ברך, יחזור לראש הבירה ויברך? **אמרו להן בית שמאי לבית הלל:** לדבריכם, מי ששכח ארנקי בראש הבירה, לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן?!

עובדא: הנהו תרי תלמידי: חד עביד בשוגג **כבית שמאי**, ואשכח ארנקא דדהבא. וחד עביד במזיד **כבית הלל**, ואכליה אריא.

עובדא נוספת: **רבה בר בר חנה** הוה קאזל בשירתא; אכל ואשתלי^ו ולא בריך. **אמר:** היכי אעביד? אי אמיינא להו אנשאי^ו לברך, אמרו לי: בריך, כל היכא דמברכת לרחמנא מברכת. מוטב דאמיינא להו: אנשאי יונה דדהבא.

אמר להו: אנטרו לי, דאנשאי יונה דדהבא. אזיל וברך, ואשכח יונה דדהבא. ומאי שנא יונה?

• דמתילי כנסת ישראל ליונה, דכתיב: "כנפי יונה נאפה בכסף, ואברותיה בירקרק ארזי^ו", מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה, אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות.

עד אימתי הוא וכו'.

כמה שיעור עכול?

א. אמר רבי יוחנן: כל זמן שאינו רעב.

ב. וריש לקיש אמר: כל זמן שיצימא מחמת אכילתו.

קושיא ותירוץ: אמר ליה **רב יימר בר שלמיא למר זוטרא,** ואמרי לה **רב יימר בר שיזבי למר זוטרא:** מי אמר **ריש לקיש** הכי? **והאמר רב אמר ריש לקיש:** כמה שיעור עכול - כדי להלך ארבע מילין!

• לא קשיא, כאן - באכילה מרובה, כאן - באכילה מועטת.

תנו רבנן: היה מהלך חוץ לדרך, וראה תינוק ואבוקה בידו - בודק אחריו: אם ישראל הוא - מברך, אם נכרי הוא - אינו מברך.

מאי איריא תינוק? אפילו גדול נמי!

• **אמר רב יהודה אמר רב:** הכא בסמוך לשקיעת החמה עסקינן; גדול - מוכחא מילתא דודאי נכרי הוא, תינוק - אימר ישראל הוא, אקרי ונקיט.

תנו רבנן: היה מהלך חוץ לדרך וראה אור: אם עבה כפי הכבשן - מברך עליו, ואם לאו - אינו מברך עליו.

קושיא ותירוץ: **תני חזא:** אור של כבשן - מברכין עליו. **ותניא אידך:** אין מברכין עליו!

• לא קשיא, הא - בתחלה, הא - לבסוף.

קושיא ותירוץ: **תני חזא:** אור של תנור ושל כירים - מברכין עליו. **ותניא אידך:** אין מברכין עליו!

• לא קשיא, הא - בתחלה, הא - לבסוף.

קושיא ושלשה תירוצים: **תני חזא:** אור של בית הכנסת ושל בית המדרש - מברכין עליו. **ותניא אידך:** אין מברכין עליו!

א) לא קשיא, הא - דאיכא אדם חשוב, הא - דליכא אדם חשוב.

ב) ואי בעית אימא: הא והא דאיכא אדם חשוב; ולא קשיא, הא - דאיכא חזנא^ו, הא - דליכא חזנא.

ג) ואי בעית אימא: הא והא דאיכא חזנא; ולא קשיא, הא - דאיכא סהרא^ו, והא - דליכא סהרא.

תנו רבנן: היו יושבין בבית המדרש, והביאו אור לפניהם:

א. בית שמאי אומרים: כל אחד ואחד מברך לעצמו.

ב. ובית הלל אומרים: אחד מברך לכולן, משום שנאמר: "ברב עם הדרת מלך".

בשלמא **בית הלל** מפרשי טעמא, אלא **בית שמאי** מאי טעמא?

• **קסברי:** מפני בטול בית המדרש.

תניא נמי הכי: של בית **רבן גמליאל** לא היו אומרים 'מרפא^ו בבית המדרש, מפני בטול בית המדרש.

אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של מתים.

מאי טעמא? נר - לכבוד הוא דעבידא; בשמים - לעבורי ריחא הוא דעבידי.

אמר רב יהודה אמר רב: כל שמוציאין לפניו ביום ובלילה - אין מברכין עליו; וכל שאין מוציאין לפניו אלא בלילה - מברכין עליו.

אמר רב הונא: בשמים של בית הכסא, ושמן העשוי להעביר את הזוהמא - אין מברכין עליו.

קושיא ותירוץ: למימרא, דכל היכא דלאו לריחא עבידא - לא מברכין עלויה; **מיתבי:** הנכנס לחנותו של בשם והריח ריח, אפילו ישב שם כל היום כלו - אינו מברך אלא פעם אחד. נכנס ויצא, נכנס ויצא - מברך על כל פעם ופעם. והא הכא דלאו לריחא הוא דעבידא, וקמברך!

• אין, לריחא נמי הוא דעבידא, כי היכי דנירחו אינשי וניתו ונזבון מיניה.

תנו רבנן: היה מהלך חוץ לדרך והריח ריח:

א. אם רוב נכרים - אינו מברך, אם רוב ישראל - מברך.

ב. רבי יוסי אומר: אפילו רוב ישראל נמי אינו מברך, מפני שבנות ישראל מקטרות לכשפים.

קושיא ותירוץ: אטו כולהו לכשפים מקטרין?!

• הוה לה מיעוטא לכשפים, ומיעוטא נמי לגמר את הכלים^ו; אשתכח רובא דלאו לריחא עביד; וכל רובא דלאו לריחא עביד - לא מברך.

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: המהלך בערבי שבתות בטבריא, ובמוצאי שבתות בצפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים.

תנו רבנן: היה מהלך בשוק של עבודה זרה; נתרצה להריח - הרי זה חוטא. **נג' ע"ב**

ואין מברכין על הנר עד שיאותו.

א. אמר רב יהודה אמר רב: לא יאותו יאותו ממש, אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה, ואפילו ברחוק מקום.

וכן **אמר רב אשי:** ברחוק מקום שנינו.

אקרי ונקיט - נמקרה לוחו בלבושה. **חזנא -** שָׁנָה, האוכל לאור הנר. **סהרא -** ירת, שהשמש אוכל לאורו. **מרפא -** 'אסותא', שאומרים לאדם המתעטש. **לגמר את הכלים -** לְגַמֵּם נַעֲשֵׂנו אֶת הַנְּגִידִים. **פנס -** עששית. **דעמיא ואזלא -** הולך ונחש. **ארזים** כל המלכות לא עממהו לא כהו מארו של מלכות אשר בגן אלהים בכל העולם. **מלומזא -** משקולת מסויימת. **אשתלי -** שכת. **אנשאי -** נחפה **בכסף** מכוסים כסף, **ואברותיה** אבריה שהיא פורחת בהם, **בירקרק חרוץ** מכוסים צהוב הגוטה לירוק.

בא להם יין וכו'.

קושיא ותירוץ: למימרא דישאל אף על גב דלא שמע כולה ברכה - עונה? וכי לא שמע היכי נפיק!

- ולא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו. ולא יעשנו קפנדריא; ורקיקה - מקל וחומר.
- כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים: 'עד העולם'. משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד - התקינו שיהו אומרים: 'מן העולם ועד העולם'.
- והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר: "הנה בעו בא מכות לאם ויאמר לקוצרים: ה' עמכם, ויאמרו לו: יברכך ה'". ואומר: "ה' עמך גבור היל". ואומר: "אל תבוז כי זקנה אמך". ואומר: "עת לעשות לה", הפרו תורתך".
- **רבי נתן אומר:** "הפרו תורתך", משום "עת לעשות לה".

גמרא

מנא הני מילי? **אמר רבי יוחנן:** דאמר קרא: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו'." **קושיא:** אניסא דרביים מברכינן, אניסא דיחיד לא מברכינן? והא ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא, נפל עליה אריא, אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה; אתא לקמיה **דרבא**, ואמר ליה: כל אימת דמטית להתם - בריך: ברוך שעשה לי נס במקום הזה!

קושיא נוספת: **ומר בריה דרבינא** הוה קאזיל בפקתא דערבות, וצחא למיא. אתעביד ליה ניסא, איברי ליה עינא דמיא, ואישתי. ותו, זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא, איתפרקא ליה אשיתא, על לגוה; כי מטא לערבות, בריך: ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל, כי מטא לרסתקא דמחוזא, בריך: ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות!

- **אמרי:** אניסא דרביים - כולי עלמא מיחייבי לברוכי, אניסא דיחיד - איהו חייב לברוכי.

תנו רבנן: (הרואה: א) מעברות הים, (ב) ומעברות הירדן, (ג) מעברות נחלי ארנון, (ד) אבני אלגביש במורד בית חורון, (ה) ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, (ו) ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, (ז) ואשתו של לוט, (ח) וחומת יריחו שנבלעה במקומה - על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום.

שאלה: בשלמא **מעברות הים**, דכתיב: "ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה"; **מעברות הירדן**, דכתיב: "ויעמדו הכהנים נשאי הארון ברית ה' בלחבה בתוך הירדן הכן, וכל ישראל עברים בלחבה, עד אשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן". אלא **מעברות נחלי ארנון** מנלן?

תשובה: דכתיב: "על כן יאמר בספר מלחמת ה', את והב בסופה" וגו'.

תנא: "את והב בסופה" - שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל. כי הוה קא חלפי ישראל אתו אמוראי; **נד ע"ב** עבדי להון נקירותא, וטשו בהון. אמרי: כי חלפי ישראל הכא נקטלינו; ולא הוה ידעי דארון הוה מסגי קמייהו דישראל, והוה ממייך להו טורי מסגייהו. כיון דאתא ארון, אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינו, ונחת דמייהו לנחלי ארנון. כי אתו את והב, חזו דמא דקא נפיק מביני טורי. אתו ואמרי להו לישראל, ואמרו שירה. היינו דכתיב: "ואשר הנחלים אשר נטה לשבת ער, וישען לגבול מואב".

אבני אלגביש - מאי אבני אלגביש?

תנא: אבנים שעמדו על גב איש, וירדו על גב איש:

- עמדו על גב איש - זה משה, דכתיב: "האיש משה ענו מאד", וכתב: "ויזדלו הקלות והברד, ומטר לא נתך ארצה".
- ירדו על גב איש - זה יהושע, דכתיב: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוזח בו", וכתב: "וידי בנוסם מפני בני ישראל, הם במורד בית אורן, וה' השליך עליהם אבנים גדלות".

חטוף ובריך - כשמיאס כוס של צרכה למן עליה ולנכך לכולם, תשמל שיתמה נך. **גולירין** - חילים פשוטים. **שממהרין** למן שחר למברך. **עידן מפטריהו** - כשעולים למפטיח. **זיקין** - כוכבי צביו. **זועות** - רעידות אדמה. **ובפונדתו** - חגורה שנותנים זה מעות. **קפנדריא** - קילור דך. **עבר ימינא** - שם מדינה גדולתו של נהר פרת. **פקתא** - בקעה של **ערבות** - שם מקום. **צחא למיא** - למא למים. **ברסתקא** - נשוק. **גמלא פריצא** - גמל משוגע. **איתפרקא ליה אשיתא** - נפלה החומה מבית קמון, ונגסם לחומו מפני הגמל. **שני מצורעים** ששמויהם **את' ו'הב'**, שהיו סוללים בסופה - נקירותא - מערות שנחצלו בהן. **מסגי** - עונב. **ממייך להו טורי** - משפיל הרים. ו**סגיט אשד** - שפך נמלי דס האמוריים היא, משום שההר אשר עבר העמק, **נטה לשבת ער** - נתפשט ללד ההר אשר ללד מושב ער, דהיינו מואב, ונשען - ונדבק לגבול מואב. **שעמדו באורי**, ע"ג איש - בגלל אש.

אבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל - גמרא גמירי לה. **אמר:** מחנה ישראל כמה הווי? תלתא פרסי, איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עלייהו ואיקטלינהו. אזל עקר טורא בר תלתא פרסי ואייתי על רישיה. ואייתי

- **אמר חייא בר רב:** בשלא אכל עמהן. וכן **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבנה:** בשלא אכל עמהן.
- **אמר ליה רב לחייא בריה:** ברי, חטוף ובריך. וכן **אמר רב הונא לרבה בריה:** חטוף ובריך.
- **קושיא ותידין:** למימרא דמברך עדיף ממאן דעני אמנ? **והתניא:** **רבי יוסי אומר:** גדול העונה אמנ יותר מן המברך! **אמר ליה רבי נהוראי:** השמים! כן הוא; תדע, שהרי גולירין יורדין ומתגרין במלחמה, וגבורים יורדין ומנצחין.
- **תנאי היא, דתניא:** אחד המברך ואחד העונה אמנ במשמע, אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אמנ.

בעי מיניה שמואל מרב: מהו לענות אמנ אחר תינוקות של בית רבן?
אמר ליה: אחר הכל עונין אמנ, חוץ מתינוקות של בית רבן; והואיל ולהתלמד עשויין.
 • והני מילי, בדלא עידן מפטריהו, אבל בעידן מפטריהו - עונין.

תנו רבנן:

- (א) שמן מעכב את הברכה, **דברי רבי זילאי**.
- (ב) **רבי זיואי אומר** אינו מעכב.
- (ג) **רבי אחא אומר:** שמן טוב מעכב.
- (ד) **רבי זוהמאי אומר:** כשם שמזוהם פסול לעבודה - כך ידים מזוהמות פסולות לברכה.

אמר רב נחמן בר יצחק: אנא לא זילאי, ולא זיואי, ולא זוהמאי ידענא, אלא מתניתא ידענא: **דאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא:** "והתקדשתם" - אלו מים ראשונים, "והייתם קדשים" - אלו מים אחרונים, "כי קדוש אני" - זה שמן [הטוב], "אני ה' אלהיכם" - זו ברכה. **נד ע"א**

הדרן עלך אלו דברים.

משנה

- הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל - אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה.
- מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה - אומר: ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו.
- על הזיקין, ועל הזועות, ועל הרעמים, ועל הרוחות, ועל הברקים - אומר: ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם.
- על ההרים ועל הגבעות, ועל הימים, ועל הנהרות, ועל המדברות - אומר: ברוך עושה בראשית.
- **רבי יהודה אומר:** הרואה את הים הגדול - אומר: ברוך שעשה את הים הגדול; בזמן שרואהו לפרקים.
- על הגשמים, ועל בשורות טובות - אומר: ברוך הטוב והמטיב.
- על בשורות רעות - אומר: ברוך דיין האמת.
- בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים - אומר: ברוך שהיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.
- מברך על הרעה מעין על הטובה, ועל הטובה מעין על הרעה. והצועק לשעבר - הרי זו תפלת שוא:
- היתה אשתו מעוברת, ואומר: יהי רצון שתלד אשתי זכר - הרי זו תפלת שוא;
- היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, ואומר: יהי רצון שלא תהא בתוך ביתי - הרי זו תפלת שוא.
- הנכנס לכרך מתפלל שתיים: אחת בכניסתו ואחת ביציאתו.
- **בן עזאי אומר:** ארבע: שתיים בכניסתו ושתיים ביציאתו; נתן הודאה על שעבר וצועק על העתיד.
- חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך" וגו'; "בכל לבבך" - בשני יצריך; ביצר טוב וביצר הרע; "ובכל נפשך" - אפילו הוא נוטל את נפשך; "ובכל מאריך" - בכל ממונך.
- **דבר אחר:** "בכל מאריך" - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, הוי מודה לו.
- לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים.

• הא לא קשיא, הא - דמעיינן בה, הא - דלא מעיינן בה; והיכי עביד? דמפיש ברחמי.

והמאריך על שלחנו - דלמא אתי עניא ויהיב ליה; דכתיב: "המזבח עץ שליש אמות גבה", וכתב: "יודבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'". פתח במזבח וסיים בשלחן? רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו.

קושיא ותירוץ: והמאריך בבית הכסא מעליותא הוא?! והתניא: עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות: (א) האוכל עלי קנים, (ב) ועלי גפנים, (ג) ולולבי גפנים, (ד) ומוריגי בהמה, (ה) ושדרו של דג, (ו) ודג מליח שאינו מבושל כל צרכו, (ז) והשותה שמרי יין, (ח) והמקנה בסיד, (ט) ובחרסית, (י) והמקנה בצרור שקנח בו חברו.

ויש אומרים: אף התולה עצמו בבית הכסא יותר מדאי!

• לא קשיא, הא - דמאריך ותלי, הא - דמאריך ולא תלי.

הוכחה: כי הא דאמר ליה ההיא מטרוניתא לרבי יהודה רבי אלעאי: פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי ברבית. אמר לה: הימנותא! לדידי תרווייהו אסירן; אלא, עשרים וארבעה בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא, דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בכלהו.

ואמר רב יהודה: שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות, ואינו קורא; כוס של ברכה לברך, ואינו מברך; והמנהיג עצמו ברבנות.

(א) ספר תורה לקרות, ואינו קורא - דכתיב: "כי הוא ויירך וארך ימיו".

(ב) כוס של ברכה לברך, ואינו מברך - דכתיב: "ואברכה מברכך".

(ג) והמנהיג עצמו ברבנות - דאמר רבי חמא בר חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו? מפני שהנהיג עצמו ברבנות.

ואמר רב יהודה אמר רב: שלשה צריכים רחמים: מלך טוב, שנה טובה, וחלום טוב.

(א) מלך טוב - דכתיב: "פלגי מים לב מלך ביד ה'".

(ב) שנה טובה - דכתיב: "תמיד עניי ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

(ג) חלום טוב - דכתיב: "ותאלימיני והאליני".

אמר רבי יוחנן: שלשה דברים מכריז עליהם הקדוש ברוך הוא בעצמו, ואלו הן: רעב, ושובע, ופרנס טוב.

(א) רעב - דכתיב: "כי קרא ה' לרעב" וגו'.

(ב) שובע - דכתיב: "וקראתי אל הדגן, והרביתי אותו".

(ג) פרנס טוב - דכתיב: "יודבר ה' אל משה לאמר, ראה קראתי בשם בצלאל" וגו'.

אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הצבור, אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר: "ראו קרא ה' בשם בצלאל". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבונו של עולם, אם לפניך הגון, לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם.

הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון, לפנינו לא כל שכן?

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן.

אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם, אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן; כלים שאני עושה, להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים. אמר לו: שמא בצל אל היית וידעת?

אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כתיב הכא: "וימלא אתו רוח אלהים באכמה ובתבונה וברעת", וכתב התם: "ה' באכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה". וכתב: "ברעתו התבונה נבקעו".

קמצי - נמלס. **שרבבת** - הארבת. **נרגא** - גמון. **שוור** - קפץ. **מחיה** - הסכו. **כיון דפותיה ורומה** - עוביה וגובהה שמים, לון נפילתה ניכרת. **אתפח** - נמרפח. **חיה** - יולדת. **תחתוניות** - טמורים. **מוריגי בהמה** - חלקי גשר שאינם חלקים, כגון המין והלשון. **התולה** - כורע על גביו. **הימנותא** - לשון שנועה.

אמר רבי יוחנן: אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר: "יהב אכמתא לאכמיין, ומנדעא לידעי בינה". **שמע רב תחליפא בר מערבא**, ואמרה קמיה דרבי אבהו.

קודשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה, ונחית בצואריה. הוה בעי למשלפה, משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא, ולא מצי למשלפה.

והיינו דכתיב: "שני רשעים שברת"; וכדרכי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב: "שני רשעים שברת"? אל תקרי "שברת" אלא "שרבבת". משה כמה הוה? עשר אמות, שקיל נרגא בר עשר אמין, שוור עשר אמין, ומחיה בקרסוליה וקטליה.

ואבן שישב עליה משה - דכתיב: "ידי משה כברים, ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה".

ואשתו של לוט - שנאמר: "ותבט אשתו מאחוריו, ותהי נציב מלוא".

וחומת יריחו שנבלעה - דכתיב: "ותפל הומוה תלתיה".

קושיא ותירוץ: בשלמא כולהו - ניסא, אלא אשתו של לוט, פורענותא הוא!

• דאמר: ברוך דיין האמת.

קושיא ותירוץ: והא הודאה ושבח קתני!

• **תני**: על לוט ועל אשתו - מברכים שמים: על אשתו אומר: ברוך דיין האמת; ועל לוט אומר: ברוך זוכר את הצדיקים.

אמר רבי יוחנן: אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא, זוכר את הצדיקים, שנאמר: "וייה בשלף אלהים את ערי הכנען, ויזכר אלהים את אברהם, וישלף את לוט מתוך ההפכה" וגו'.

וחומת יריחו שנבלעה - וחומת יריחו נבלעה?! והא נפלה! שנאמר: "ידי כשמע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה, ותפל הומוה תלתיה"!

• כיון דפותיה ורומה כי הדדי נינהו, משום הכי אבלעה בלועי.

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות: (א) יודי הים, (ב) הולכי מדברות, (ג) ומי שהיה חולה ונתרפא, (ד) ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא.

(א) יודי הים מנלן? דכתיב: "יודי הים באניות וגו' הנה ראו מעשי ה'", ואומר: "ייעמד רוח סערה, יעלו שמים ירדו תהומות", ואומר: "אזינו ויניעו כשכור", ואומר: "ייעקב אל ה' בצר להם וכמנצותיהם יוציאם", ואומר: "קם סערה לדיכמה", ואומר: "וישמחו כי ישתקו", ואומר: "יודו לה' אסרו ונפלאותיו לבני אדם".

(ב) הולכי מדברות מנלן? דכתיב: "תענו במדבר ביישומן דרך, עיר מושב לא מצאו, וייעקב אל ה'... ויירכס בדרך ישראל... יודו לה' אסרו".

(ג) מי שחלה ונתרפא - דכתיב: "אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו, כל אכל תתעב נפשם וגו', ויזעקו אל ה' בצר להם וגו', ישלף דברו וירפאם וגו', יודו לה' אסרו".

(ד) מי שהיה חבוש בבית האסורין, מנלן? דכתיב: "ישבי אשך וצלמות וגו', כי הכרו אמרי אל' וגו', ואומר: "ויכנע בעמל לבם" וגו', ואומר: "ויזעקו אל ה' בצר להם", ואומר: "ויצאם מאשך וצלמות" וגו', ואומר: "יודו לה' אסרו".

מאי מברך? **אמר רב יהודה**: ברוך גומל חסדים טובים.

אביי אמר: וצריך לאודווי קמי עשרה, דכתיב: "וירוממוהו בקהל עם" וגו'.

מר זוטרא אמר: ותרין מינייהו רבנן, שנאמר: "ובמושב זקנים יהללוהו".

מתקיף לה רב אשי: ואימא כולהו רבנן!

• מי כתיב 'בקהל זקנים'?! 'בקהל עם' כתיב.

ואימא: בי עשרה שאר עמא, ותרי רבנן! קשיא.

רב יהודה חלש ואתפח. על לגביה **רב חנא בגדתאה ורבנן**; **אמרי ליה**: בריך רחמנא דיהבך ניהלן, ולא יהבך לעפרא. **אמר להו**: פטרותן יתי מלאודווי.

קושיא ותירוץ: והא **אמר אביי**: בעי אודווי באפי עשרה! דהווי בי עשרה.

קושיא ותירוץ: והא איהו לא קא מודה! לא צריך, דעני בתרייהו אמן.

א. **אמר רב יהודה**: שלשה צריכין שימור, ואלו הן: חולה, חתן, וכלה.

ב. **במתניתא תנא**: חולה, חיה, חתן, וכלה.

ג. **ויש אומרים**: אף אבל.

ד. **ויש אומרים**: אף תלמידי חכמים בלילה.

ואמר רב יהודה: שלשה דברים, המאריך בהן - מאריכין ימיו ושנותיו של אדם: המאריך בתפלתו, והמאריך על שלחנו, והמאריך בבית הכסא.

קושיא ותירוץ: והמאריך בתפלתו, מעליותא היא?! **והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן**: **נה ע"א** כל המאריך בתפלתו ומעיין בה - סוף בא לידי כאב לב, שנאמר: "ותולת ממשכה מוללה לב".

ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם, ואלו הן: קיר נטויו, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבריו לשמים!

'רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך, חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא. בין שחלמתי אני לעצמי, ובין שחלמו לי חברי, ובין שחלמתי על אחרים. אם טובים הם - חזקם ואמצם כחלומותי של יוסף. ואם צריכים רפואה - רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו, וכמרים מצרעתה, וכחזקיה מחליו, וכמי ירחו על ידי אלישע. וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה, כן הפוך כל חלומותי עלי לטובה'. ומסיים בהדי כהני, דעני צבורא אמן.

ואי לא - לימא הכי: 'אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמן שלום, יהי רצון מלפניך שתשים עלינו שלום'.

ב. **רבי יוסי ברבי חנינא אמר** מהכא: "וידגו לרב בקרב הארץ", מה דגים שבים, מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל מעינא בישא דיליה - ליחזי אטרפא דנחיריה דשמאליה.

ג. **פתח אידך ואמר:** האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא, לנקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי: 'אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שליטא ביה עינא בישא'. שנאמר: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" וגו', אל תקרי "עלי עין" אלא 'עולי עין'.

ד. **רבי יוסי ברבי חנינא אמר** מהכא: "וידגו לרב בקרב הארץ", מה דגים שבים, מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל מעינא בישא דיליה - ליחזי אטרפא דנחיריה דשמאליה.

ה. **פתח אידך ואמר:** האי מאן דחליש: "יומא קמא - לא לגלי, כי היכי דלא לתרע מזליה; מכאן ואילך - לגלי".

כי הא דרבא, כי הוה חליש - יומא קמא לא מגלי. מכאן ואילך אמר ליה לשמעיה: פוק אכריז: **רבא** חלש. מאן דרחיש לי - לבעי עלי רחמי, ומאן דסני לי - לחזי לי, וכתביב: "בנפל אויבך אל תשמו, ובכשלו אל יגל לך, פן יראה ה' ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו".

שמואל:

- כי הוה חזי חלמא בישא אמר: "חלמות השוא ידברו".
- כי הוה חזי חלמא טבא אמר: "וכי החלומות השוא ידברו?! והכתביב: "באלום ארבר בו"!"

רבא רמי: כתיב: "באלום ארבר בו", וכתביב: "חלמות השוא ידברו"!
לא קשיא, כאן - על ידי מלאך, כאן - על ידי שד.

אמר רבי בינא בר זבדא אמר רבי עקיבא אמר רבי פנדא אמר רב נחום אמר רבי בירימ משום זקן אחד, ומנו? **רבי בנאה:** עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים, ופעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם, ומה שפתי לא זה לא פתר לי זה. וכולם נתקיימו בי, לקיים מה שנאמר: "כל החלומות הולכים אחר הפה".

אטו "כל החלומות הולכים אחר הפה" קרא הוא?
אין, ו**דברבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר:** מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה? שנאמר: "ייהי כאשר פתח לנו כן היה".

אמר רבא: והוא דמפשר ליה מעין חלמיה, שנאמר: "איש כאלמו פתרו".
"וירא שר האפים" - מנא ידע? **אמר רבי אלעזר:** מלמד שכל אחד ואחד הראוהו חלמו, ופתרון חלמו של חברו.

אמר רבי יוחנן: השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו - הרי זו נבואה קטנה.

ואמר רבי יוחנן: שלשה חלומות מתקיימין: חלום של שחרית, וחלום שחלם לו חברו, וחלום שנפתר בתוך חלום.
ויש אומר: אף חלום שנשנה, שנאמר: "יעל השנות האלום" וגו'.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו, שנאמר: "אנת מלכא רעיוניך על משכבך סלקי".
ואיבעית אימא מהכא: "רעיוני לבך הנדע".

האית: **אמר רבא:** תדע, דלא מחוו ליה לאינש, לא דקלא דדהבא, ולא פילא דעייל בקופא דמחטא. **נו ע"א**

אמר ליה קיסר **לרבי יהושע ברבי חנינא:** אמריתו דחכמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי. אמר ליה: חזית דמשרחי לך פרסאי, וגרביי בך, ורעיי בך שקצי בחוטרא דדהבא. הרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא.

אמר ליה: אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה - דכתיב: "ויבל כל אדם לב נתתי אכנה".

- (א) **אמר רב חסדא:** כל חלום, ולא טוות.
- (ב) **ואמר רב חסדא:** חלמא דלא מפשר - כאגרתא דלא מקריא.
- (ג) **ואמר רב חסדא:** לא חלמא טבא מקיים כוליה, ולא חלמא בישא מקיים כוליה.
- (ד) **ואמר רב חסדא:** חלמא בישא - עדיף מחלמא טבא.
- (ה) **ואמר רב חסדא:** חלמא בישא - עציבותיה מסתייה, חלמא טבא - חדויה מסתייה.
- **אמר רב יוסף:** חלמא טבא - אפילו לדידי, בדיחותיה מפכחא ליה.
- (ו) **ואמר רב חסדא:** חלמא בישא - קשה מנגדא, שנאמר: "והאלהים עשה שיראו מלפניו", **ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:** זה חלום רע.

"הנביא אשר אתו חלום יספר חלום, ואשר דברי אתי ידבר דברי אמת, מה לתבן את הבר, נאם ה'".

וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? **אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:** כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים.

אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים. מנא לן? מיוסף, דכתיב: "והנה השמש והירח" וגו'. **נה ע"ב** וההיא שעתא אמיא לא הות.

אמר רבי לוי: לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד עשרים ושתים שנה. מנלן? מיוסף, דכתיב: "אלה תלדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה" וגו', וכתביב: "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה" וגו'. מן שבסרי עד תלתין כמה הווי תלת סרי; ושב דשבעא ותרת דכפנא - הא עשרים ושתים.

אמר רב הונא: לאדם טוב - אין מראין לו חלום טוב, ולאדם רע - אין מראין לו חלום רע.

תניא נמי הכי: כל שנותיו של דוד, לא ראה חלום טוב; וכל שנותיו של אחיתופל, לא ראה חלום רע.

קושיא ותירוק: והכתיב: "לא תאנה אליך רעה", **ואמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא:** שלא יבהילוך לא חלומות רעים ולא הרהורים רעים. "ונגע לא יקרב באהלך" - שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך!

- אלא, איהו לא חזי ליה, אחריני חזו ליה.
- קושיא ותירוק:** וכי לא חזא איהו מעליותא הוא? **והאמר רבי זעירא:** כל הלך שבעה ימים בלא חלום - נקרא רע, שנאמר: "ישבע ילין בל יפקר רע", אל תקרי 'שבע' אלא 'שבע'!
- אלא הכי קאמר: דחזא ולא ידע מאי חזא.

אמר רב הונא בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: הרואה חלום ונפשו עגומה, ילך ויפתרונו בפני שלשה.

יפתרונו? **והאמר רב חסדא:** חלמא דלא מפשר - כאגרתא דלא מקריא! אלא אימא: יטיבנו בפני שלשה. ליתי תלתא ולימא להו: חלמא טבא חזאי. ולימרו ליה הנך: טבא הוא, וטבא ליהו, רחמנא לשוייה לטב. שבע זימנין לגזור עלך מן שמיא דלהוי טבא, ויהי טבא.

ולימרו שלש הפוכות, ושלש פדויות, ושלש שלומות:
(א) שלש הפוכות -

- (א) "הפכת מספדי למזול לי, פתחת שקי ותאזרני שמוחה".
- (ב) "או תשמוח בתולה במזול, ובארים זקנים יחדו, והפכתי אבלם לששון" וגו', (ג) "ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל בלעם, ויהפך" וגו'.

- (ב) שלש פדויות - דכתיב:
 - (א) "פרה בשלום נפשי מקרב לי" וגו'.
 - (ב) "ופרדיי ה' ישבון" וגו'.
 - (ג) "ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה" וגו'.
- (ג) שלש שלומות - דכתיב:
 - (א) "בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ה' ורפאתיו".
 - (ב) "ורוח לבשה את עמושי" וגו'.
 - (ג) "ואמרתם כה לוי, ואתה שלום וביתך שלום" וגו'.

אמימר, ומר זוטרא, ורב אשי הווי יתבי בהדי הדדי. **אמרי:** כל חד וחד מינן לימא מלתא דלא שמיע ליה לחבריה.

א. **פתח חד מינייהו ואמר:** האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו, ולימא הכי:

ולא טוות - לא חלום שהוא שרי נעמי. **דלא מפשר** - שלא פתרוהו. **עציבותיה מסתייה** - די לו עצבותו לנטל את החלום. **חדויה מסתייה** - די לו שמחמו לנטלו. **מפכחא** - מנטלו. **מנגדא** - ממלקות. **כפנא** - רעב. **זקפא** - אגודל. **ליחזי אטרפא** - יסתכל על דופן השמאלי של חוטמו. **דחליש** - מי שחלה. **תנדע** - תדע (במלום). **קופא** - נקב. **משחרי** - משעבדים. **גרבי** - ישרו. **ורעיי** - תלפזן לרעות שקיים במקל של זכ.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

אמר ליה שבור מלכא לשמואל: אמריתו דחכמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי. אמר ליה: חזית דאתו רומאי ושובו לך, וטחני בך קשייתא ברחיית דדהבא. הרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא.

בר הדיא מפשר חלמי הוה: מאן דיהיב ליה אגרא - מפשר ליה למעליותא, ומאן דלא יהיב ליה אגרא - מפשר ליה לגריעותא.

אביי ורבא חזו חלמא. אביי יהיב ליה זוזא, ורבא לא יהיב ליה.

אמרי ליה: אקרין בחלמין: "שורף טבוח ליעניך" וגו'.

לרבא אמר ליה: פסיד עסקך, ולא אהני לך למיכל, מעוצבא דלברך. לאביי אמר ליה: מרווח עסקך, ולא אהני לך למיכל, מחדוא דלברך.

אמרי ליה: אקרין: "בנים ובנות תוליד" וגו'.

לרבא אמר ליה: כבישותיה.

לאביי אמר ליה: בנך ובנתך נפיש, ומינסבן בנתך לעלמא, ומדמיין באפך כדקא אזלן בשביה.

אקרין: "בניך ובנותיך נתנים לעם אחר".

לאביי אמר ליה: בנך ובנתך נפישין. את אמרת לקריבך, והיא אמרה לקריבה. ואכפה לך ויהבת להון לקריבה, דהוי כעם אחר.

לרבא אמר ליה: דביתהו שכיבא, ואתו בניה ובנתיה לידי איתתא אחרית. דאמר רבא אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב: מאי דכתיב: "בניך ובנותיך נתנים לעם אחר"? זו אשת האב.

אקרין בחלמין: "לך אכל בשמחה לחמך".

לאביי אמר ליה: מרווח עסקך, ואכלת ושתית, וקרית פסוקא מחדוא דלברך. לרבא אמר ליה: פסיד עסקך, טבחת ולא אכלת ושתית, וקרית לפכוחי פחדך.

אקרין: "זרע רב תוציא השרה".

לאביי אמר ליה מרישיה. לרבא אמר ליה מסיפיה.

אקרין: "זיתים יהיו לך בכל גבולך" וגו'.

לאביי אמר ליה מרישיה. לרבא אמר ליה מסיפיה.

אקרין: "וראי כל עמי הארץ" וגו'.

לאביי אמר ליה: נפק לך שמא דריש מתיבתא הוית, אימתך נפלת בעלמא. לרבא אמר ליה: בדיינא דמלכא אתבר, ומתפסת בגנבי, ודייני כולי עלמא קל וחומר מינך. למחר אתבר בדיינא דמלכא, ואתו ותפשי ליה לרבא.

אמרי ליה: חזן חסא על פום דני. לאביי אמר ליה: עיף עסקך כחסא. לרבא אמר ליה: מריר עסקך כי חסא.

אמרי ליה: חזן בשרא על פום דני. לאביי אמר ליה: בסים חמרך, ואתו כולי עלמא למזבן בשרא וחמרא מינך. לרבא אמר ליה: תקיף חמרך, ואתו כולי עלמא למזבן בשרא למיכל ביה.

אמרי ליה: חזן חביתא דתלי בדיקלא. לאביי אמר ליה: מדלי עסקך כדיקלא. לרבא אמר ליה: חלי עסקך כתמרי.

אמרי ליה: חזן רומנא דקדחין אפום דני. לאביי אמר ליה: עשיק עסקך כרומנא. לרבא אמר ליה: קאוי עסקך כרומנא.

אמרי ליה: חזן חביתא דנפל לבירא. לאביי אמר ליה: מתבעי עסקך, כדאמר: נפל פתא בבירא ולא אשתכח. לרבא אמר ליה: פסיד עסקך, ושדית ליה לבירא.

אמרי ליה: חזינן בר חמרא דקאי איסודן ונוער. לאביי אמר ליה: מלכא הוית, וקאי אמורא עלך. לרבא אמר ליה: פטר חמור גהיט מתפילך.

אמרי ליה: חזי לי ואתיה! אמר ליה: וא' דפטר חמור ודאי גהיט מתפילך.

לסוף אזל רבא לחודיה לגביה:

אמר ליה: חזאי דשא ברייתא דנפל. אמר ליה: אשתך שכבא.

אמר ליה: חזאי ככי ושני דנתור. אמר ליה: בנך ובנתך שכבן.

אמר ליה: חזאי תרתי יוני דפרחן. אמר ליה: תרי נשי מגרשת.

אמר ליה: חזאי תרי גרגלידי דלפתא. אמר ליה: תרין קולפי בלעת. אזל רבא ההוא יומא, ויתיב בי מדרשא כוליה יומא. אשכח הנהו תרי סגי נהורי דהוו קמנצו בהדי הדדי. אזל רבא לפרוקינהו, ומחוהו לרבא תרי. דלו למחוייה אחריתי, אמר: מסתי, תרין חזאי!

לסוף אתא רבא ויהיב ליה אגרא:

אמר ליה: חזאי אשיתא דנפל. אמר ליה: נכסים בלא מצרים קנית.

אמר ליה: חזאי אפדנא דאביי דנפל וכסיין אבקה. אמר ליה: אביי שכיב ומתיבתיה אתיא לגבך.

אמר ליה: חזאי אפדנא דידי דנפיל, ואתו כולי עלמא שקיל לבינתא לבינתא. אמר ליה: שמעתתך מברוך בעלמא.

אמר ליה: חזאי דאבקע רישי ונתר מוקרי. אמר ליה: אודרא מבי סדיא נפיק.

אמר ליה: אקרין הללא מצראה. בחלמא. אמר ליה: ניסא מתרחשי לך.

הוה קא אזיל בהדיה בארבא. אמר: בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי? בהדי דקא סליק נפל סיפרא מיניה. אשכחיה רבא וחזא דהוה כתיב ביה: כל החלומות הולכין אחר הפה. אמר: רשע! בדיך קיימא, וצערתך כולי האי! כולהו מחילנא לך, בר מברתיה דרב חסדא. יאה רעוא דלמסר ההוא גברא לידי דמלכותא דלא מרחמו עליה.

אמר: מאי אעביד? גמירי: דקללת חכם אפילו בחנם היא באה, וכל שכן רבא - דבדינא קא לייט. אמר: איקום ואגלי, דאמר מר: גלות מכפרת עון. קם גלי לבי רומאי. אזל יתיב אפתחא דריש טורזינא דמלכא.

ריש טורזינא חזא חלמא:

אמר ליה: חזאי חלמא דעייל מחסא באצבעתי. אמר ליה: הב לי זוזא, ולא יהיב ליה. לא אמר ליה ולא מידי.

אמר ליה: חזאי דנפל תכלא בתרתין אצבעתי. אמר ליה: הב לי זוזא, ולא יהיב ליה. ולא אמר ליה.

אמר ליה: חזאי דנפל תכלא בכולה ידא. אמר ליה: נפל תכלא בכולהו שיראי.

שמעי בי מלכא, ואתיהו לריש טורזינא קא קטלי ליה. אמר להו: אנא אמאי? אייתו להאי דהוה ידע ולא אמר! אייתוהו לבר הדיא, אמרי ליה: אמטו זוזא דידך, חרבו נוע"ב שיראי דמלכא! כפיתו תרין ארזי בחבלא. אסור חד כרעיה לחד ארזא וחד כרעיה לחד ארזא, ושרו לחבלא עד דאצטליק רישיה. אזל כל חד וחד וקם אדוכתיה, ואצטליק ונפל בתרין.

שאל בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל: ראיתי שני לחיי שנשרו. אמר: שני (גדודי) [גדולי] רומי יעצו עליך רעה, ומתו.

אמר ליה בר קפרא לרבי:

ראיתי חוטמי שנשר. אמר ליה: חרון אף נסתלק ממך.

אמר ליה: ראיתי שני ידי שנחכתו. אמר ליה: לא תצטרך למעשה ידך. אמר ליה: ראיתי שני רגלי שנקטעו. אמר ליה: על סוס אתה רוכב.

חזאי דאמרי לי: באדר מיתת, וניסן לא חזית. אמר ליה: באדרותא מיתת, ולא אתית לידי ניסין.

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל:

ראיתי שאני משקה שמן לזיתים. אמר ליה: בא על אמו.

אמר ליה: חזאי דקטיף לי כוכבא. אמר ליה: בר ישראל גנבת. אמר ליה: חזאי דבלעתי לכוכבא. אמר ליה: בר ישראל זבנתיה, ואכלת לדמיה.

וטחנו - יטפו אופך לטפון גרעיני תמריס. אקרין - הקריאו לנו. פסיד עסקך - מתקלקל סוחרך. ולא אהני - לא יעריב לך סוס מאלכ. ולא אהני - לא תמאה לאכול. כבישותיה - כמשמשו הרע. לקריבך - שישאו לקריבך. ואכפה - אשךך מכפה אופך. פסוקא - פסוק זה. לפכוחי - להשיג. בדיינא - אוזר. ק"ו מינך - אם רבא נחמד, כל שכן שימשונו, חסו "יירלאו ממך". פום דני - פי חנית. עיף - יוכפלו. תקיף - יחמיץ. מדלי - יעלו. חלי - ימתקו; היינו שיהנו הקונים, לפי שתנטרך למכור בוזל. רומנא דקדחי - רימונים שגדלים. עשיק - ממכור ביוקר. קאוי - חמור, כלומר שגאו. מתבעי - יבקשו. אייסודן - למעלה מראשנו. גהיט מתפילך - נמחק מהתפילין שלך. דשא ברייתא - דלת החלומים. שכבא - ממות. ככי ושני דנתור - שני הפנימיות והקדמיות נשרו. גרגלידי דלפתא - ראשי לפמות. תרין קולפי בלעת - שני מסות ממקל שעב צלאשו ללפת - תספוגו. קמנצו - רבו ציניהם. מחוהו - הכהו. אשיתא - כותל בית. אפדנא - ארמון. מברוך - מופלות. ונתר מוקרי - ונשר מוח. אודרא מבי סדיא - מוכין יולאים מן הכר שצמראשומין. הללא מצראה - הלל שקולאים בפפת. בארבא - כספיה. בדיך קיימא - כך היה מלוי הפמרון. טורזינא דמלכא - שומר אוצר המלך. תכלא - מולעיס. שיראי - מעילי המלך. אמטו זוזא - בגלל חוץ שלא קנית. דאצטליק - נחלק לשנים. באדרותא - בכבוד ובהדר ממות. דקטיף - עקרתי סוכך בחלום.

- (ד) אמר ליה: חזאי עיני דנשקן אהדדי. אמר ליה: בא על אחותו.
- (ה) אמר ליה: חזאי דנשקי סיהרא. אמר ליה: בא על אשת ישראל.
- (ו) אמר ליה: חזאי דדריכנא בטונא דאסא. אמר ליה: בא על נערה המאורסה.
- (ז) אמר ליה: חזאי טונא מעילאי והוא מתתאי. אמר ליה: משכבך הפוך.
- (ח) אמר ליה: חזאי עורבי דהדרי לפורייה. אמר ליה: אשתך זנתה מאנשים הרבה.
- (ט) אמר ליה: חזאי יוני דהדרי לפורייה. אמר ליה: נשים הרבה טמאת.
- (י) אמר ליה: חזאי דנקיט תרי יוני ופרחן. אמר ליה: תרתי נשי נסבת ופטרתינון בלא גט.
- (יא) אמר ליה: חזאי דקליפנא בעי. אמר ליה: שכבי קא משלחת. אמר ליה: כולהו איתנהו בי, בר מהא דליתיה!
- אדהכי והכי אתיא האי איתתא, ואמרה ליה: האי גלימא דמכסא - דגברא פלוני הוא, דמית ואשלחתיה.
- (יב) אמר ליה: חזאי דאמרי לי: שבק לך אבוך נכסי בקפודקיא. אמר ליה: אית לך נכסי בקפודקיא? אמר ליה: לאו. אזל אבוך לקפודקיא? אמר ליה: לאו. אם כן: קפא - כשורא, דיקא - עשרה. זיל חזי קפא דריש עשרה, שהיא מלאה זוזי. אזל אשכח שהיא מלאה זוזי.
- א. **אמר רבי חנינא:** הרואה באר בחלום - רואה שלום, שנאמר: "ויאמרו עבדי יצחק בנחל, וימצאו שם באר מים חיים".
- ב. **רבי נתן אומר:** מצא תורה, שנאמר: "כי מצאי מצא חיים", וכתוב הכא: "באר מים חיים".
- ג. **רבא אומר:** חיים ממש.
- אמר רבי חנן:** שלש שלומות הן: נהר, צפור, וקדרה.
- (א) נהר - דכתיב: "הנני נטה אליה כנהר שלום".
- (ב) צפור - דכתיב: "כצפרים עפות, כן יגן ה' צבאות" וגו'.
- (ג) קדרה - דכתיב: "ה' תשפת שלום לנו".
- אמר רבי חנינא:** ובקדרה שאין בה בשר (שנינו), [שנאמר]: "ויפרשו כאשר בסיר, וכבשר בתוך קלחת".
- אמר רבי יהושע בן לוי:**
- (א) הרואה נהר בחלום - ישכים ויאמר: "הנני נטה אליה כנהר שלום", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "כי יבא כנהר צר".
- (ב) הרואה צפור בחלום - ישכים ויאמר: "כצפרים עפות כן יגן ה' וגו'", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "כצפור נודדת מן קנה" וגו'.
- (ג) הרואה קדרה בחלום - ישכים ויאמר: "ה' תשפת שלום לנו", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "שפת הסיר שפת".
- (ד) הרואה ענבים בחלום - ישכים ויאמר: "כענבים במדבר", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "ענבמו ענבי ריש".
- (ה) הרואה הר בחלום - ישכים ויאמר: "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "על ההרים אשא בכי ונהי".
- (ו) הרואה שופר בחלום - ישכים ויאמר: "היה ביום ההוא יתקע בשופר גדול", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "תקעו שופר בגבעה".
- (ז) הרואה כלב בחלום - ישכים ויאמר: "ולכל בני ישראל לא יזרץ כלב לשנו", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "והכלבים עזי נפש".
- (ח) הרואה ארי בחלום - ישכים ויאמר: "אריה שאג מי לא יירא", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "עלה אריה מסבכו".
- (ט) הרואה תגלחת בחלום - ישכים ויאמר: "ויגלו ויזלף שמלתיו", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "אם גלחתי וסר מכני כחי".
- (י) הרואה באר בחלום - ישכים ויאמר: "באר מים חיים", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "כהקיר ביר מימייה".
- (יא) הרואה קנה בחלום - ישכים ויאמר: "קנה רצוץ לא ישבור", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "הנה בשולף לך על משענת הקנה הרצוץ".
- תנו רבנן:** הרואה קנה בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "קנה ויכמה"; קנים - יצפה לבינה, שנאמר: "ויככל קנין קנה בינה".
- אמר רבי זירא:** קרא, קורא, קירא, קניא - כולהו מעלו לחלמא.
- תניא:** אין מראין דלועין, אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו.
- (יב) הרואה שור בחלום - ישכים ויאמר: "בכור שורו הרר לו", קודם שיקדמנו פסוק אחר: "כי יגז שור את איש".
- תנו רבנן:** חמשה דברים נאמרו בשור:
- (א) האוכל מבשרו - מתעשר.
- (ב) נגחו - הויין ליה בנינים שמנגחים בתורה.
- (ג) נשכו - יסורין באים עליו.
- (ד) בעטו - דרך רחוקה נזדמנה לו.
- (ה) רכבו - עולה לגדולה.
- והתניא:** רכבו - מת!
- לא קשיא; הא - דרכיב הוא לתורא, הא - דרכיב תורא לדידיה.
- (א) הרואה חמור בחלום - יצפה לישועה, שנאמר: "הנה מלכך יבוא לך, צדיק ונושע הוא, עני ורכב על אמור".
- (ב) הרואה חתול בחלום: באתרא דקרו ליה שונרא - נעשית לו שירה נאה; שינרא - נעשה לו שינוי רע.
- (ג) הרואה ענבים בחלום: לבנות, בין בזמנן בין שלא בזמנן - יפות; שחורות, בזמנן - יפות, שלא בזמנן - רעות.
- (ד) הרואה סוס לבן בחלום, בין בנחת בין ברדוף - יפה לו; אדום, בנחת - יפה, ברדוף - קשה.
- (ה) הרואה ישמעאל בחלום - תפלתו נשמעת. ודוקא ישמעאל בן אברהם, אבל טייעא בעלמא - לא.
- (ו) הרואה גמל בחלום - מיתה נקנסה לו מן השמים, והצילוהו ממנה.
- (א) **אמר רבי חמא ברבי חנינא:** מאי קראה? "אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה".
- (ב) **רב נחמן בר יצחק אומר:** מהכא: "גם ה' העביר אשאתך לא תמות".
- (ז) הרואה פינחס בחלום - פלא נעשה לו.
- (ח) הרואה פיל בחלום - פלאות נעשו לו; פילים - פלאי פלאות נעשו לו. **והתניא:** כל מיני חיות יפין לחלום, חוץ מן הפיל ומן הקוף!
- לא קשיא, **נז ע"א** הא - דמסרג, הא - דלא מסרג.
- (ט) הרואה הונא בחלום - נס נעשה לו.
- (י) חנינא, חנניא, יוחנן - נסי נסים נעשו לו.
- (יא) הרואה הספד בחלום - מן השמים חסו עליו ופדאוהו.
- והני מילי - בכחבא.
- (יב) העונה יהא שמיא רבא מברך - מובטח לו שהוא בן העולם הבא.
- (יג) הקורא קריאת שמע - ראוי שתשרה עליו שכיתה, אלא שאין דורו זכאי לכך.
- (יד) המניח תפילין בחלום - יצפה לגדולה, שנאמר: "וראי כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" וגו'. **ותניא:** רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש.
- (טו) המתפלל בחלום - סימן יפה לו.
- והני מילי - דלא סיים.
- (טז) הבא על אמו בחלום - יצפה לבינה, שנאמר: "כי אם לבינה תקרא".
- (יז) הבא על נערה מאורסה - יצפה לתורה, שנאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי 'מורשה', אלא 'מאורשה'".
- (יח) הבא על אחותו בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "אמר לאיכמה אחתי את".
- (יט) הבא על אשת איש בחלום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא.
- והני מילי - דלא ידע לה, ולא הרהר בה מאורתא.
- (א) **אמר רבי חייה בר אבא:** הרואה חטים בחלום - ראה שלום, שנאמר: "השם גבולך שלום, ואלב חטים ישביעך".
- (ב) הרואה שעורים בחלום - סרו עונותיו, שנאמר: "וסר עונך וזאתה תכפר".
- אמר רבי זירא:** אנא לא סלקי מבבל לארץ ישראל, עד דחזאי שערי בחלמא.

בטונא דאסא - צלל של חופת הדסים. והוא - ואני. **משכבך** - היא מלמעלה והוא מלמטה. **דהדרי** - מסובבים את מיעוטי. **שכבי משלחת** - מתיס הפשט. **גלימא** - הנגד שאתה מתכסה בו. **קפודקיא** - שם מקום. **כשורה** - קורה. **דריש** - קורה שגראש עשרה. **שלש שלומות** - ג' חלומות האנשירים שלום. **תשפת** - לשון שפיתם קדירה. **ופרשו וגו'** - מוכחה לראשי העם שנחלים את החלשים, ודומים כמשכבים אכזריים ומניימים לקדירה כבשר; הרי נבצר מוחך לנבי פורענות. **שיקדמנו** - שיקדים לומר. **שפת** - מעמיד הסיר על האש; נצואה שנאמר ליחזקאל על החורין. **אריה מסבכו** - נצודנער יעלה מסבך היער. **אם גלחתי** - אלל שמשון. **"כהקיר ביר מימייה"** - כמים הזובעים מנחל, כן הקרה רעמה של ירושלים. **קרא** - דלעת, **קורא** - רך הדקל, **קירא** - שעיה, **קניא** - קנה. **דלועין...ירא שמים** - מלשון 'דלו עיני למרום'. **האוכל מבשרו** חמלוס. **מלכך** - מלך המשיח. **טייעא** - סתם ישמעאלי. **"גם עלה"**, **"גם...לא"** - הם קרוצים לנטוריקון של גמל. **פלא** - כמו שנעשה פלא לפיתחם. **פיל**, **פילים** - דומים לפלא. **דמסרג** - יש לו אוקף על גבו - יפה. **נס** - כנגד נוי. **נסי נסים** - כנגד נוי. **והני מילי** - ג' האחרונים.

- (ג) הרואה גפן טעונה בחלום - אין אשתו מפלת נפלים, שנאמר: "אשתך כגפן פריה".
- (ד) שורקה - יצפה למשיח, שנאמר: "אסרי לגפן עירה, ולשרקה בני אתנו".
- (ה) הרואה תאנה בחלום - תורתו משתמרת בקרב, שנאמר: "נצר תאנה יאכל פריה".
- (ו) הרואה רמונים בחלום: זוטרי - פרי עסקיה כרמונא; רברבי - רבי עסקיה כרמונא; פלגי:
 - אם תלמיד חכם הוא - יצפה לתורה, שנאמר: "אשכך מיין הרקוף מעסיס רימוני".
 - ואם עם הארץ הוא - יצפה למצות, שנאמר: "כפלו הרמון רקתך". מאי "רקתך"? אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון.
- (ז) הרואה זיתים בחלום: זוטרי - פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים.

(א) והני מילי - פרי, אבל אילני - הויין ליה בנים מרובין, שנאמר: "בניך כשתלי זיתים" וגו'.

(ב) איכא דאמרי: הרואה זית בחלום - שם טוב יוצא לו, שנאמר: "זית רענן יפה פרי תאר, קרא ה' שמוך".

(ח) הרואה שמן זית בחלום - יצפה למאור תורה, שנאמר: "ויקאפו אליך שמן זית זך".

(ט) הרואה תמרים בחלום - תמו עונותיו, שנאמר: "תם עינך בת ציין".

(א) אמר רב יוסף: הרואה עז בחלום - שנה מתברכת לו; עזים - שנים מתברכות לו, שנאמר: "ודי אלב עזים ללאמר".

(ב) הרואה הדס בחלום - נכסיו מצליחין לו. ואם אין לו נכסים - ירושה נופלת לו ממקום אחר.

 - אמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: והוא דחזא בכנייהו.

(ג) הרואה אתרוג בחלום - הדור הוא לפני קונו, שנאמר: "פרי עץ הדר כפת תמרים".

(ד) הרואה לולב בחלום - אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים.

(ה) הרואה אווז בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "אזכמות בלוץ תרנה". והבא עליה - הוי ראש ישיבה.

 - אמר רב אשי: אני ראיתיה ובאתי עליה, וסלקית לגדולה.

(ו) הרואה תרנגול בחלום - יצפה לבן זכר; תרנגולים - יצפה לבנים זכרים; תרנגולת - יצפה לתרביצה נאה וגיליה.

(ז) הרואה ביצים בחלום - תלויה בקשתו; נשתברו - נעשית בקשתו. וכן אגוזים, וכן קשואים, וכן כל כלי זכוכית, וכן כל הנשברים כאלו.

(ח) הנכנס לכרך - נעשו לו חפציו, שנאמר: "וינאם אל מלואו חפצם".

(ט) המגלח ראשו בחלום - סימן יפה לו; ראשו זקנו - לו ולכל משפחתו.

(י) היושב בעריבה קטנה - שם טוב יוצא לו; בעריבה גדולה - לו ולכל משפחתו,

 - והני מילי - דמדליה דלויי.

(יא) הנפנה בחלום - סימן יפה לו, שנאמר: "מהר צעה להפתחו".

 - והני מילי - דלא קנח.

(יב) העולה לגג בחלום - עולה לגדולה; ירד - יורד מגדולתו.

 - אבני ורבא דאמרי תרווייהו: כיון שעלה - עלה.

(יג) הקורע בגדיו בחלום - קורעים לו גזר דינו.

(יד) העומד ערום בחלום: בבבל - עומד בלא חטא, בארץ ישראל - ערום בלא מצות.

(טו) הנתפש לסרדיוט - שמירה נעשית לו. נתנוהו בקולר - הוסיפו לו שמירה על שמירתו;

 - והני מילי - בקולר, אבל חבלא בעלמא - לא.

(טז) הנכנס לאגם בחלום - נעשה ראש ישיבה; ליער - נעשה ראש לבני כלה.

(א) רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא:

 - רב פפא דעייל לאגמא - נעשה ראש ישיבה.
 - רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליער - נעשה ראש לבני כלה.

(ב) איכא דאמרי: תרווייהו לאגמא עיילי, אלא,

 - רב פפא דתלי טבלא - נעשה ראש ישיבה.
 - רב הונא בריה דרב יהושע דלא תלי טבלא - נעשה ראש לבני כלה.

אמר רב אשי: אנא עיילית לאגמא, ותלאי טבלא, ונבחי בה נבוחי.

(א) תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: המקיד דם בחלום - עונותיו מחולין לו.

והתניא: עונותיו סדורין! מאי סדורין? סדורין לימחל.
- (ב) תני תנא קמיה דרב יוחנן: כל מיני משקין יפין לחלום, חוץ מן היין:
 - יש שותהו וטוב לו, ויש שותהו ורע לו;
 - יש שותהו וטוב לו - שנאמר: "ויין ישמול לבב אנוש".
 - יש שותהו ורע לו - שנאמר: "תנו שכר לאובר, ויין למרי נפש".
- אמר ליה רבי יוחנן לתנא: תני: תלמיד חכם - לעולם טוב לו, שנאמר: "לכו לאוזנו בלאזני ושתו ביין מסכת". **נז ע"ב**
- אמר רבי יוחנן: השכים ונפל פסוק לתוך פיו - הרי זה נבואה קטנה.
- תנו רבנן:
- (א) שלשה מלכים הם: הרואה דוד בחלום - יצפה לחסידות; שלמה - יצפה לחכמה; אחאב - ידאג מן הפורענות.
- (ב) שלשה נביאים הם: הרואה ספר מלכים - יצפה לגדולה; יחזקאל - יצפה לחכמה; ישעיה - יצפה לנחמה; ירמיה - ידאג מן הפורענות.
- (ג) שלשה כתובים גדולים הם: הרואה ספר תהלים - יצפה לחסידות; משלי - יצפה לחכמה; איוב - ידאג מן הפורענות.
- (ד) שלשה כתובים קטנים הם: הרואה שיר השירים בחלום - יצפה לחסידות; קהלת - יצפה לחכמה; קינות - ידאג מן הפורענות.
- (ה) הרואה מגלת אסתר - נס נעשה לו.
- (ו) שלשה חכמים הם: הרואה רבי בחלום - יצפה לחכמה; רבי אלעזר בן עזריה - יצפה לעשירות; רבי ישמעאל בן אלישע - ידאג מן הפורענות.
- (ז) שלשה תלמידי חכמים הם: הרואה בן עזאי בחלום - יצפה לחסידות; בן זומא - יצפה לחכמה; אחר - ידאג מן הפורענות.
- (א) כל מיני חיות יפות לחלום, חוץ מן הפיל, והקוף, והקפוד.

והאמר מר: הרואה פיל בחלום - פלא נעשה לו!

 - לא קשיא, הא - דמסרג, הא - דלא מסרג.

(ב) כל מיני מתכת יפין לחלום, חוץ ממר, פסל, וקרדום.

 - והני מילי - דחזוהו בקתייהו.

(ג) כל מיני פירות יפין לחלום, חוץ מפגי תמרה.

(ד) כל מיני ירקות יפין לחלום, חוץ מראשי לפתות.

והאמר רב: לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות!

 - כי חזא - בכנייהו חזא.

(ה) כל מיני צבעונין יפין לחלום, חוץ מן התכלת.

(ו) כל מיני עופות יפין לחלום, חוץ מן קריא, וקפופא, וקורפראי.

[הגוף הגוף מעיין משיבין ומרחיבין, סימן].

(א) שלשה נכנסין לגוף, ואין הגוף נהנה מהן: גודגדניות, וכפניות, ופגי תמרה.

(ב) שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהן; אלו הן: רחיצה, וסיכה, ותשמיש.

(ג) שלשה מעין העולם הבא, אלו הן: שבת, שמש, ותשמיש.

תשמיש דמאי? אילימא תשמיש המטה - הא מכחש כחישי!

 - אלא, תשמיש נקבים.

(ד) שלשה משיבין דעתו של אדם, אלו הן: קול, ומראה, וריח.

(ה) שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו הן: דירה נאה, ואשה נאה, וכלים נאים.

[חמש"ה ושש"ה ועשר"ה סימן].

חמשה - אחד מששים, אלו הן: אש, דבש, ושבת, ושינה, וחלום.

(א) אש - אחד מששים לגיהנם.

(ב) דבש - אחד מששים למן.

(ג) שבת - אחד מששים לעולם הבא.

(ד) שינה - אחד מששים למיתה.

(ה) חלום - אחד מששים לנבואה.

פלגי - רמונים שנחלקו. בכנייהו - על כנס, ממוכרם. תרביצה - גינה, א"י: ציהמ"ד. מרביצה נאה וגילה - נועריון של תרנגול. תלויה - כפייה הללו שהאוכל סמוס בס. עריבה - ספינה. דמדלי - שהולכת בגובה הים. מהר צועה - מיהר להריק מעיו, להפתח - ולפתוח נקביו. לסרדיוט - שוטר ששומר אותו שלא יברח. קולר - שלשלת בחול על זנארו. ראש לבני כלה - המפנה לתלמידים את דביו ראש השיבה. תלי טבלא - היה לו פעמון מלוי בנזארו. ונבחי - קשקשתי זה בקול; ונעשה ראש ישיבה. הרגו לנפש. ר' ישמעאל - מעשרה הרוגי מלכות היה. מר - כלי לתפירה. פסל - כלי לפיסול. בקתייהו - בנקט שלהם; לאויס להשחית. קריא - כוס. קורפא - יגוף. קורפראי - משמט. גודגדניות - דודגדנים. כפניות - מין ממריס רעים.

תנו רבנן: הרואה אוכלוסי ישראל אומר: ברוך חכם הרזים; שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה.

בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר: ברוך חכם הרזים, וברוך שברא כל אלו לשמשני.

ביאור דבריו: הוא היה אומר:

- כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול: חרש, וזרע, וקצר, ועמר, ודש, וזרה, וברר, וטחן, והרקיד, ולש, ואפה, ואחר כך אכל. ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנין לפני.
- וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש: גזז, ולבן, ונפץ, וטוה, וארג, ואחר כך מצא בגד ללבוש. ואני משכים ומוצא כל אלה מתוקנים לפני.
- כל אומות שוקדות ובאות לפתח ביתי, ואני משכים ומוצא כל אלו לפני.

הוא היה אומר:

- אורח טוב מהו אומר? כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני. וכל מה שטרח - לא טרח אלא בשבילי.
- אבל אורח רע מהו אומר? מה טורח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי. כל טורח שטרח בעל הבית זה - לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו.
- על אורח טוב מהו אומר? "זכר כי תשגיא פעלו אשר שררו אנשים".
- על אורח רע כתיב: "לכן יראוהו אנשים" וגו'.

"והאיש בימי שאול זקן בא באנשים".

אמר רבא, ואיתימא רב זביד, ואיתימא רב אושעיא: זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא, ונכנס באוכלוסא, ודרש באוכלוסא.

אמר עולא: אין אוכלוסא בבבל.

תנא: אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא.

תנו רבנן:

- הרואה חכמי ישראל - אומר: ברוך שחלק מחכמתו ליראי;
- חכמי אומות העולם - אומר: ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם.
- הרואה מלכי ישראל - אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו;
- מלכי אומות העולם - אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם.

אמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם; שאם יזכה, יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם.

רב ששת סגי נהור הוה, הוה קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא, וקם אזל בהדייהו **רב ששת**.

אשכחיה ההוא מינא אמר ליה: חצבי לנהרא, כגני לייא? אמר ליה: תא חזי דידענא טפי מינך.

חלף גונדא קמיינתא, כי קא אושא. אמר ליה ההוא מינא: אתא מלכא. אמר ליה **רב ששת:** לא קאתי.

חלף גונדא תניינא, כי קא אושא. אמר ליה ההוא מינא: השתא קא אתי מלכא. אמר ליה **רב ששת:** לא קא אתי מלכא.

חליף תליתאי, כי קא שתקא. אמר ליה **רב ששת:** ודאי השתא אתי מלכא. אמר ליה ההוא מינא: מנא לך הא? אמר ליה: דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא; דכתיב: "צא ועמדת בהר לפני ה', והנה ה' עבר ורוח גדולה וזוץ מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש לא באש ה', ואחר האש קול דמנא דקה".

כי אתא מלכא, פתח **רב ששת** וקא מברך ליה. אמר ליה ההוא מינא: למאן דלא חזית ליה קא מברכת? ומאי הוי עליה דההוא מינא? **איכא דאמרי:** חברוהי כחלינהו לעיניה. **ואיכא דאמרי:** **רב ששת** נתן עיניו בו, ונעשה גל של עצמות.

ששה דברים - סימן יפה לחולה, אלו הן: עטוש, זיעה, שלשול, קרי, ושינה וחלום.

(א) עטוש - דכתיב: "עטישתיו תהלי אור".

(ב) זיעה - דכתיב: "בזעת אפך תאכל לחם".

(ג) שלשול - דכתיב: "מהר צעה להפתח, ולא ימות לשחת".

(ד) קרי - דכתיב: "יראה זרע יארץ ימים".

(ה) שינה - דכתיב: "ישנתי אז ינוח לי".

(ו) חלום - דכתיב: "ותחלימני והחיני".

ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה, אלו הן: כרוב, ותרדין, וסיסין יבשין, וקיבה, והרת, ויוורת הכבד.

ויש אומרים: אף דגים קטנים.

• ולא עוד, אלא שדגים קטנים מפרין ומברין כל גופו של אדם.

עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו, וחליו קשה, אלו הן:

האוכל בשר שור, בשר שמן, בשר צלי, בשר צפרים, וביצה צלויה, ותגלחת, ושחלים, והחלב, והגבינה, והמרחץ.

ויש אומרים: אף אגוזים. **ויש אומרים:** אף קשואים.

תנא דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמן קשואים? מפני שהן קשים לגוף כחרבות.

איני? והכתיב: "ויאמר ה' לה שני גיים בבטנך", אל תקרי "גיים" אלא "גיים". **ואמר רב יהודה אמר רב:** אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסק משלחם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים!

• לא קשיא, הא - ברברבי, הא - בזוטריס.

תנו רבנן: מת בבית - שלום בבית. אכל ושתה בבית - סימן יפה לבית. נטל כלים מן הבית - סימן רע לבית.

תרמא רב פפא: במסאנא וסנדלא. כל דשקיל שכבא - מעלי, בר ממסאנא וסנדלא. כל דיהיב שכבא - מעלי, בר מעפרא וחרדלא.

מקום שנעקרה ממנו עבודת גלולים.

תנו רבנן: הרואה מרקוליס - אומר: ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו.

מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים - אומר: 'ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו; וכשם שנעקרה ממקום זה, כן תעקר מכל מקומות ישראל; והשב לב עובדיהם לעבדך'.

א. בחוץ לארץ - אין צריך לומר: והשב לב עובדיהם לעבדך, מפני שרובה גוים.

ב. **רבי שמעון בן אלעזר אומר:** אף בחוץ לארץ - צריך לומר כן, מפני שעתידים להתגיר, שנאמר: "אז אדפך אל עמים שפה ברוה".

דרש רב המנונא: הרואה בבל הרשעה - צריך לברך חמש ברכות:

(א) ראה בבל - אומר: ברוך שהחריב בבל הרשעה.

(ב) ראה ביתו של נבוכדנצר - אומר: ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע.

(ג) ראה גוב של אריות, או כבשן האש - אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה.

(ד) ראה מרקוליס - אומר: ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו.

(ה) ראה מקום שנוטלין ממנו עפר - אומר: ברוך אומר ועושה, גוזר ומקיים.

רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא, טריף להו ידא על גבייהו ואמר: רהוטו צדיקי למעבד רעותא דמרייכו.

מר בריה דרבינא כי הוה מטי לבבל, הוה שקיל עפרא בסודריה ושדי לברא, לקיים מה שנאמר: "ויטאטאתיה במטאטא השמור".

אמר רב אשי: אנא הא **דרב המנונא** לא שמיע לי, אלא מדעתאי בריכתניהו לכולהו. **נח ע"א**

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: נתקללה בבל - נתקללו שכניה, נתקללה שומרון - נתברכו שכניה.

- נתקללה בבל נתקללו שכניה, דכתיב: "ישמתיה למורש קפר ואגמי מים". נתקללה שומרון נתברכו שכניה, דכתיב: "ישמתי שמרון לעי השרה לכמעני כרם" וגו'.

ואמר רב המנונא: הרואה אוכלוסי ישראל, אומר: ברוך חכם הרזים. אוכלוסי נכרים אומר: "ברשה אנכם" וגו'.

תהל - מרמז - סיסין - נענע יבש. הרת - רחם. שחלים - מין ירק חריף. גיים - גדולים. זוטרי - יפס. אכל המה ושתה. מסאנא וסנדלא - נעל או סנדל. שכבא - מת. עפר - מקום יש צבצב שאין בהמה יוצאה משם אם לן נמנים עליה מעפר המקום; והוא קימן השמדה, ומקללותיה של צבצב. ושמתי ירושה למיות ועופות רעים, המזיקים לשכניה. ושמתי - מחמת יישובה של שומרון יטעו צה כרמים, המועילים לשכניה. אוכלוסי ישראל - של ס' רבוא. שאין דעתם וכו' - וידוע מה שנלכד כ"א מהם. כל אומות - עשיר היה, והכל באים אליו למחורה. זכר - זכור להגדיל את פעלו הטוב של צה"צ, הידוע לכל. יראוהו אנשים - כולם יראים מאורח כפיו טובה. אין זכרה אוכלוסא. שאם יזכה לעו"ב, ויראה צבצוב מלך המשיח. בין שני מלכי ישראל. חצבי לנהרא - הכדים השלמים הולכים לנהר לשאוב מים. כגני לייא - השגורים ליהיב? אם לא תראהו ליהיבן תלך. גונדא - כת. שתקא - לא הרעשה כחיות הראשונות. כחלינהו - נקרו עיניו.

רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל נכרית. אזל אכל ביה קורצין בי מלכא, אמר: איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הרמנא דמלכא. שדר עליה פריסתקא.

כי אתא אמרי ליה: מה טעמא נגדיה להאי? אמר להו: דבא על חמרתא. אמרי ליה: אית לך סהדי? אמר להו: אין. אתא אליהו, אדמי ליה כאיניש, ואסהיד. אמרי ליה: אי הכי בר קטלא הוא! אמר להו: אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל, אתון - מאי דבעיתון עבידו ביה.

עד דמעייני ביה בדינא, פתח רבי שילא ואמר: "לך ה' הגדלה והגבורה" וגו'. אמרי ליה: מאי קאמרת? אמר להו: הכי קאמינא - בריך רחמנא דיהיב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקינא, ויהיב לכו שולטנא ורחמי דינא. אמרו: חביבא עליה יקרא דמלכותא כולי האי! יהיב ליה קולפא, אמרו ליה: דון דינא.

כי הוה נפיק, אמר ליה ההוא גברא: עביד רחמנא ניסא לשקרי הכי? אמר ליה: רשע! לאו חמרי איקר? דכתיב: "אשר בשר חמורים בשרם!"

חזייה דקאזיל למימרא להו דקריניהו חמרי, אמר: האי רודף הוא, והתורה אמרה: אם בא להרגך - השכם להרגו; מחייה בקולפא וקטליה.

אמר: הואיל ואתעביד לי ניסא בהאי קרא - דרשינא ליה:

- "לך ה' הגדלה" - זו מעשה בראשית, וכן הוא אומר: "עשה גדלות עד אין חקר".
- "והגבורה" - זו יציאת מצרים, שנאמר: "וירא ישראל את ה' הגדלה" וגו'.
- "והתפארת" - זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע, שנאמר: "וירם השמש וירא עמוד" וגו'.
- "והנצח" - זו מפלתה של רומי, וכן הוא אומר: "ויצאם על בגדי" וגו'.
- "וההוד" - זו מלחמת נחלי ארנון, שנאמר: "על כן יאמר בספר מלאכות ה' את והב בסופה" וגו'.
- "כי כל בשמים ובארץ" - זו מלחמת סיסרא, שנאמר: "מן שמים נלחמו הכוכבים כמסלותם" וגו'.
- "לך ה' הממלכה" - זו מלחמת עמלק, וכן הוא אומר: "כי יד על כס יה'".
- "והמתנשא" - זו מלחמת גוג ומגוג, וכן הוא אומר: "הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותבל".

"לכל לראש" - **אמר רב חנן בר רבא אמר רבי יוחנן:** אפילו ריש גרגיתא, מן שמיא מנו ליה.

במתניתא תנא משמיה דרבי עקיבא: "לך ה' הגדלה" - זו קריעת ים סוף, "והגבורה" - זו מכת בכורות, "והתפארת" - זו מתן תורה, "והנצח" - זו ירושלים, "וההוד" - זו בית המקדש. **נח ע"ב**

תנו רבנן:

- הרואה בתי ישראל:
 - בישובן אומר: ברוך מציב גבול אלמנה;
 - בחורבנן אומר: ברוך דיין האמת.
- בתי אומות העולם:
 - בישובן אומר: "בית גאים יסוף ה'";
 - בחורבנן אומר - "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע".

עולא ורב חסדא הוו קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא **דבי רב חנא בר חנילאי**, נגד **רב חסדא** ואתנח. **אמר ליה עולא:** אמאי קא מתנחת?

א. והאמר רב: אנחה שוברת חצי גופו של אדם, שנאמר: "אתה בן אדם האנף בשברון מתנים" וגו'.

ב. ורבי יוחנן אמר: אף כל גופו של אדם, שנאמר: "והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנף, ואמרת אל שמועה כי באה ונמס כל לב" וגו'!

אמר לו: היכי לא אתנח? ביתא דהוה בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא, ואפיין לכל מאן דצריך. ולא שקל ידא מן כיסא, דסבר: דילמא אתי עני בר טובים, ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף. ותו, הוה פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא, וכל דהוה עייל כפיין נפיק כי שבע. והוה שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי, דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא, אתי ושקיל בליליא. השתא נפל בתלא, ולא אתנח?!

אמר ליה: הכי **אמר רבי יוחנן:** מיום שחרב בית המקדש, נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות, אם לא בתים רבים לשמה יהו, גדלים וטובים מאין יושב".

ואמר רבי יוחנן: עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן, שנאמר: "שירי המעלות לדוד, הבטאים בה' כהר ציון", מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהן של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. חזייה דלא מיישב דעתיה, **אמר ליה:** דיו לעבד שיהא כרבו.

תנו רבנן:

- הרואה קברי ישראל - אומר: ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, ואסף אתכם בדין, ועתיד להקימכם בדין.
- **מר בריה דרבינא** מסיים בה **משמיה דרב נחמן:** ויודע מספר כולכם, והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם, ברוך מחיה המתים.
- קברי נכרים - אומר: "בושה אמכם" וגו'.

אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה את חבריו:

- לאחר שלשים יום - אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.
- לאחר שנים עשר חדש - אומר: ברוך מחיה המתים.

אמר רב: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר: "נשכחתי כמות מלב, הייתי ככלי אובר".

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו קאזלי באורחא. פגעו ביה **רב ברב חנינא בריה דרב איקא, אמרו ליה:** בהדי דחזינך בריכינך עלך תרתי: ברוך אשר חלק מחכמתו ליראיו, ושהחיינו. **אמר להו:** אנא נמי, כיון דחזיתנכו חשבתניכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל, וברכינא עלייכו תלתא, הנך תרתי, וברוך חכם הרזים. **אמרו ליה:** חכימת כולי האי?! יהיבי ביה עינייהו, ושכיב.

אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה את הבהקנים - אומר: ברוך משנה הבריות. **מיתבי:**

- ראה את הכושי, ואת הגיחור, ואת הלוקוק, ואת הקפח, ואת הננס, ואת הדרינקוס - אומר: ברוך משנה את הבריות.
- את הקטע, ואת הסומא, ואת פתויי הראש, ואת החגר, ואת המוכה שחין, ואת הבהקנים - אומר: ברוך דיין אמת!
- לא קשיא, הא - ממעי אמו, הא - בתר דאיתליד.
- דיקא נמי, דקתני דומיא דקטע, שמע מינה.

תנו רבנן: הרואה פיל, קוף, וקפוף - אומר: ברוך משנה את הבריות. ראה בריות טובות ואילנות טובות - אומר: ברוך שככה לו בעולמו.

על הזיקין.

שאלה ושתי תשובות: מאי זיקין?

א. אמר שמואל: כוכבא דשביט. **ואמר שמואל:** נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא, לבר מכוכבא דשביט, דלא ידענא מאי ניהו. וגמירי דלא עבר כסלא, ואי עבר כסלא - חרב עלמא.

קושיא ושני תירוצים: והא קא חזינן דעבר!

א) זיויה הוא דעבר, ומתחזי כדעבר איהו.

ב. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: וילון הוא דמקרע, (דמגלגל) ומחזי נהורא דרקינא.

ב) רב אשי אמר: כוכבא הוא דעקר מהאי גיסא דכסלא, וחזי ליה חבריה מהך גיסא ומיבעית, ומחזי כמאן דעבר.

שמואל רמי: כתיב: "עשה עש כסיל וכימה", וכתיב: "עשה כימה וכסיל". הא כיצד? אלמלא חמה של כסיל - לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה, ואלמלא צינה של כימה - לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל.

▪ **וגמירי:** אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור, כל מאן דהוה טריקא ליה עקרבא - לא הוה חי.

והיינו דקאמר ליה רחמנא לאיוב: "התקשר מערנות כימה או משכות כסיל תפתח".

מאי כימה? **אמר שמואל:** כמאה ככבי.

• **אמרי לה:** דמכנפי, **ואמרי לה:** דמבדרן.

מאי עש? **אמר רב יהודה:** יותא. מאי יותא?

• **אמרי לה:** זנב טלה, **ואמרי לה:** רישא דעגלא.

אכל... - הלשון עליו. הרמנא - רשות. פריסתקא - שלית. רחמי דינא - אהבים משפט. קולפא - מקל לרעות. ריש גרגיתא - ראש חופי הבורות. נגד, ואתנח - נחלש ונלגמ. אפייתא - אפיס. בתלא - נעשה תל. ככלי אובר - ללחא ר"צ חדש ממילאשים ממנו העעלים. עניייהו - עין הרע. בהקנים - יש להם נמסים על ערס כעדשים. גיחור - עורו ארום מאוד. לווקן - לנן מאוד. קפח - צטנו גדולה, עד שקומתו נלאת מקופפת. הדרינקוס - מלג יצלות. קטע - קטוע יד. פתויי ראש - שערותיו דבורות. חגר - קטוע רגל. קפוף - ישוף. שביט - כוכב היורה כחן, וחרין כשעט. כסלא - מול כסיל. וילון - כאשר יולין, שהוא הרקיע התמון - נקיע, נראה האור של הרקיע שמעליו. כוכבא - כאשר כוכב א' של כסיל, נדמע הכוכב מלדו השני, ונלאת כעובדים את כסיל. עש כסיל וכימה - חלקי מולות הס; והקדים כסיל לכימה. כסיל שולט בקין, וכימה בחורף. עקרבא - היינו כימה, וממול טלה הוא. טריקא - עוקץ עקרב. התקשר - התמול לקשור קשרי כימה, או לשמרי לרעות כסיל? מכנפי - מכונסים. מבדרן - מפחוסים. עגלא - מול שור.

א. ואמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי: הוואה את הקשת בענן - צריך שיפול על פניו, שנאמר: "כמראה הקשת אשר יהיה בענן וגו' ואראה ואפל על פני".
 ב. לייטי עלה במערבא, משום דמחזי כמאן דסגיד לקשתא.
 אבל ברוכי - ודאי מברך. מאי מברך? ברוך זוכר הברית.
במתניתא תנא: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: נאמן בבריתו וקיים במאמרו.
אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרווייהו: ברוך זוכר הברית, ונאמן בבריתו וקיים במאמרו.

על ההרים ועל הגבעות.

אטו כל הני דאמרן עד השתא, לאו מעשה בראשית נינהו?! והכתיב: "ברקים למיטר עשה!"

א. **אמר אבוי:** כרוך ותני.
 ב. **רבא אמר:** התם מברך תרתי: ברוך שכחו מלא עולם, ועושה מעשה בראשית. הכא - עושה מעשה בראשית - איכא, שכחו מלא עולם - ליכא.
 א. **אמר רבי יהושע בן לוי:** הוואה רקיע בטהרתה - אומר: ברוך עושה בראשית.

אימת? **אמר אבוי:** כי אתא מטרא כולי ליליא, ובצפרא אתא אסתנא, ומגליא להו לשמיא.

ב. ופליגי דרפרס בר פפא אמר רב חסדא, דאמר רפרס בר פפא אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה, שנאמר: "אליבש שמים קדרות ושק אשים כסותם." **נט ע"ב**

תנו רבנן: הוואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם, ומזלות כסדרן - אומר: ברוך עושה בראשית.
 ואימת הוי? **אמר אבוי:** כל עשרים ושמונה שנין, והדר מחזור, ונפלה תקופת ניסן בשבתאי, באורתא דתלת נגהי ארבע.

רבי יהודה אומר: הוואה הים וכו'.

לפרקים עד כמה? **אמר רמי בר אבא אמר רב יצחק:** עד שלשים יום.
ואמר רמי בר אבא אמר רב יצחק: הוואה פרת אגשרא דבבל - אומר: ברוך עושה בראשית.

א. והאי דנא דשנייה פרסאי - מבי שבור ולעיל.
 ב. **רב יוסף אמר:** מאיהי דקירא ולעיל.
ואמר רמי בר אבא: הוואה דגלת אגשרא דשביסתנא - אומר ברוך עושה בראשית.
 מאי חדקל? **אמר רב אשי:** שמימיו חדין וקלין. מאי פרת? שמימיו פרין ורבין. **ואמר רבא:**

- האי דחריפי בני מחוזא - משום דשתו מיא דדגלת.
- האי דגיחורי - משום דמשמשי ביממא.
- והאי דניידי עינייהו - משום דדיירו בבית אפל.

על הגשמים כו'.

קושיא ותיירוי: ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך?! **והאמר רבי אבהו:** ואמרי לה **במתניתא תנא:** מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת כלה. מאי מברכין? **אמר רב יהודה:** 'מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו'; **ורבי יוחנן מסיים בה הכי:** 'אילו פיננו מלא שירה כים' וכו' 'אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו', עד: 'תשתחוה, ברוך אתה ה' רוב ההודאות'. רוב ההודאות ולא כל ההודאות? **אמר רבא:** אימא: האל ההודאות.
אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרווייהו: רוב ההודאות והאל ההודאות. ואלא קשיא!

• לא קשיא, הא - דשמע משמע, הא - דחזא מחזי.

ומסתברא כמאן דאמר זנב טלה, דכתיב: "ועיש על בניה תנאים", אלמא חסרה; ומתחזיא **נט ע"א** כטרפא דטריף.
 והאי דאזלא בתרה - דאמרה לה: הב לי בני! שבשעה שהקדוש ברוך הוא בקש להביא מבול לעולם, נטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. וכשבקש לסתמה, נטל שני כוכבים מעיש וסתמה.
 וליהדר לה! אין הבור מתמלא מחוליתו. **אי נמי:** אין קטיגור נעשה סניגור. וליברי לה תרי ככבי אחרני! "אין כל ארש תלת השמש".
אמר רב נחמן: עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה, שנאמר: "ועיש על בניה תנאים".

ועל הזעות.

מאי זועות? **אמר רבי קטינא:** גוהא.
רב קטינא הוה קאזיל באורחא, כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא גנח גוהא.
אמר: מי ידע אובא טמיא האי גוהא מהו?! רמא ליה קלא: **קטינא קטינא,** אמאי לא ידענא?

■ בשעה שהקדוש ברוך הוא זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם - מוריד שתי דמעות לים הגדול, וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו; והיינו גוהא.

אמר רבי קטינא: אובא טמיא כדיב הוא, ומיליה כדיבין. אי הכי - גוהא גוהא מיבעי ליה!

ולא היא, גוהא גוהא עביד, והאי דלא אודי ליה - כי היכי דלא ליטעי כולי עלמא אבתריה.

א. **ורב קטינא זידיה אמר:** סופק כפיו, שנאמר: "וגם אני אכה כפי אל כפי והניחותי אמת".

ב. **רבי נתן אומר:** אנוחה מתאנח, שנאמר: "הניחותי אמת במ והנחותי".

ג. **ורבנן אמרי:** בועט ברקיע, שנאמר: "הידד כדרכים" יענה אל כל ישי הארץ".

ד. **רב אחא בר יעקב אמר:** דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד, שנאמר: "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הרם רגלי".

ועל הרעמים.

א. **אמר שמואל:** ענני בגלגלא, שנאמר: "קול רעמך בגלגל, האירו ברקים תבל, רגזה ותרעש הארץ".

ב. **ורבנן אמרי:** ענני דשפכי מיא להדדי, שנאמר: "לקול תתו המון מים בשמים".

ג. **רב אחא בר יעקב אמר:** ברקא תקיפא דבריק בעננא, ומתבר גזיזי דברזא.

ד. **רב אשי אמר:** ענני חלחולי מחלחלי, ואתי זיקא ומנשב אפומייהו, ודמי כזיקא על פום דני.

ומסתברא כרב אחא בר יעקב - דבריק ברקא ומנהמי ענני, ואתי מטרא.

ועל הרוחות.

מאי רוחות? **אמר אבוי:** זעפא.

ואמר אבוי: גמירי: דזעפא בליליא לא הוי.

והא קא חזינן דהוי! ההוא דאתחול ביממא.

ואמר אבוי: גמירי: דזעפא תרתי שעי לא קאי, לקיים מה שנאמר: "לא תקום פעמים צרה". והא קא חזינן דקאי! דמפסיק ביני ביני.

ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם.

מאי ברקים? **אמר רבא:** ברקא.

ואמר רבא: ברקא יחידאה, וברקא חיורא, וברקא ירוקתא, וענני דסלקן בקרן מערבית ואתיין מקרן דרומית, ותרתי ענני דסלקן חדא לאפי חברתה - כולהו קשיין. למאי נפקא מינה? למבעי רחמי.

• והני מילי - בליליא, אבל בצפרא - לית בהו מששא.

אמר רבי שמואל בר יצחק: הני ענני דצפרא לית בהו מששא, דכתיב: "והסרכם כענן בקר" וגו'.

קושיא ותיירוי: **אמר ליה רב פפא לאבוי:** הא אמרי אינשי: כד מפתח בבי מיטרא, בר חמרא, מוך שקיין וגני!
 • לא קשיא, הא - דקטר בעיבא, הא - דקטר בענני.

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי: לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב, שנאמר: "והאלהים עשה שיראו מלפניו".

ועיש - האם מויל להניג מול עש עש נניא האנודיס? **כטרפא** - כדבר חסר שהוכה צפטיש כדי למלאות חסרונו. **דאזלא** עש אחר כימה. **גוהא** - רעידת אדמה. **אובא טמיא** - צעל אוב של ענמות המה. **גנח גוהא** - מדעשה הארץ מאל. **כדיב** - שקין. **הידד** - ה' קורא 'הידד' כדרך דורכי ענינים. **בגלגלא** - מתחככים זה בזה. **ברקא** - ברק חזק. **ומתבר** - ושובר תמיכות כדל. **חלחולי** - ענינים חלולים. **זיקא** - רוח. **דני** - תמינה. **ומנהמי** - הענינים רועשים. **ואתי מטרא משצירת הכדל**. **זעפא** - רוח טופה וקערה. **קשיין** - אלים של כרכה. **ענני דצפרא** אלים של גשם. **כד מפתח** - אם כשפתח דלתך בצקר יד מטר, אם פתח אתה המולך מנואה, כפול שקך תמתך ומשין עליו, לפי שיהיו החטים זולל בשביל הגשם. **בעיבא** - כנתקשרו השמים בענינים עבים - ירד גשם. **בטהרתה** - ללא עננים. **אסתנא** - רוח נפית. **בתקופתה** - כשהיא חוזרת למקום תחלת היקפה, דהיינו שעת תלית המלכות. **והדר** - שאו ממחיל מחזור חדש. **ונפלה** - ותחילת תקופת ניסן נופלת בשעה הראשונה של ליל רביעי, שאו משמש כוכב הלכת שבתאי. **אגשרא דבבל**, **דשביסתנא** - משם ולמעלה. **דגלת** - חלק. **חדין** - חריפים. **דגיחורי** - נניס אדומים. **משיצא חתן לקראת כלה** - כשנופלת טפת גשם לתוך שלולית, עולה טפה מתמונה לקראתה. **שמע משמע** - מנכך הטוב והמטיב.

- **ואיבעית אימא:** מעשה דלאה - בתוך ארבעים יום הוה; **כדתינא:**
 - שלשה ימים הראשונים - יבקש אדם רחמים שלא יסריח.
 - משלשה ועד ארבעים - יבקש רחמים שיהא זכר.
 - מארבעים יום ועד שלשה חדשים - יבקש רחמים שלא יהא סנדל^ו.
 - משלשה חדשים ועד ששה - יבקש רחמים שלא יהא נפל.
 - מששה ועד תשעה - יבקש רחמים שיצא בשלום.

ומי מהני רחמי?! **והאמר רב יצחק בריה דרב אמי:** איש מזריע תחלה - יולדת נקבה, אשה מזרעת תחלה - יולדת זכר, שנאמר: "אשה כי תזריע ילדה זכר!"
 • הכא במאי עסקינן: כגון שהזריעו שניהם בבת אחת.

היה בא בדרך.

תנו רבנן: מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך, ושמע קול צוחה בעיר, אמר: מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. ועליו הכתוב אומר: "משמועה רעה לא ירא, נכון לבו בטוף בה".

אמר רבא: כל היכי דדרשת להאי קרא; מרישיה לסיפיה - מדריש, מסיפיה לרישיה - מדריש:

- מרישיה לסיפיה מדריש: "משמועה רעה לא ירא", מה טעם? "נכון לבו בטוף בה".
- מסיפיה לרישיה מדריש: "נכון לבו בטוף בה" - "משמועה רעה לא ירא".

שבבא: ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה **דרבי ישמעאל ברבי יוסי** בשוקא דצינן. חזייה דקא מפחיד, **אמר ליה:** 'חטאה את', דכתיב: "פארו בציון אטאים". **אמר ליה:** והכתיב: "אשרי אדם מפלוד תמיד!" **אמר ליה:** ההוא - בדברי תורה כתיב.

יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה **דרב המנונא**, אתנח. **אמר ליה:** יסורים בעי ההוא גברא לאתווי אנפשיה?! דכתיב: "כי פלוד פארתו ויאיתו, ואשר יגרתו יבא לו".

והא כתיב: "אשרי אדם מפלוד תמיד!" ההוא בדברי תורה כתיב.

הנכנס לדרך.

תנו רבנן:

- בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לדרך זה לשלום.
- נכנס - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי שהכנסתני לדרך זה לשלום.
- בקש לצאת - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתוציאני מדרך זה לשלום.
- יצא - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מדרך זה לשלום, וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום, ותסמכני לשלום, ותצעדיני לשלום, ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך.

אמר רב מתנא: לא שנו אלא בכרך שאין דנין והורגין בו, אבל בכרך שדנין והורגין בו - לית לן בה.

איכא דאמרי: **אמר רב מתנא:** אפילו בכרך שדנין והורגין בו, זימנין דלא מתרמי ליה אינש דיילף ליה זכותא.

א.

תנו רבנן: הנכנס לבית המרחץ - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתצילני מזה וכיוצא בו, ואל יארע בי דבר קלקלה ועון. ואם יארע בי דבר קלקלה ועון - תהא מיתתי כפרה לכל עונותי.

אמר אבוי: לא לימא אינש הכי, דלא לפתח פומיה לשטן; **דאמר ריש לקיש** וכן **תנא משמיה דרבי יוסי:** לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.

• **אמר רב יוסף:** מאי קראה? דכתיב: "כמעט כסדם היינו, לעמרה דמינו". מאי אהדר להו נביא? "שמעו רבר ה' קציני סדם" וגו'.

כי נפיק מאי אומר? **אמר רב אחא:** מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור.

רבי אבהו על לבי בני^ו, אפחית בי בני מתותיה. אתרחיש ליה ניסא, קם על עמודא, שזיב מאה וחד גברי בחד אבריה^ו. **אמר:** היינו **דרב אחא**. (**דאמר רב אחא**)

קושיא ושני תירוץ: דשמע משמע - היינו בשורות טובות, ותנן: על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב!

• אלא, אידי ואידי דחזי מחזי, ולא קשיא, הא - דאתא פורתא^ו, הא - דאתא טובא.

• **ואיבעית אימא:** הא והא דאתא טובא, ולא קשיא, הא - דאית ליה ארעא^ו, הא - דלית ליה ארעא.

קושיא ותירוץ: אית ליה ארעא, הטוב והמטיב מברך?! **והא תניא:** בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים - אומר: ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה. שלו ושל אחרים - אומר: הטוב והמטיב!

• לא קשיא, הא - דאית ליה שותפות, הא - דלית ליה שותפות.
האית: **והתניא:** קצרו של דבר: על שלו - הוא אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו; על שלו ועל של חבריו - אומר: ברוך הטוב והמטיב.

קושיא ותירוץ: וכל היכא דלית לאחרינא בהדיה לא מברך הטוב והמטיב?! **והתניא:** אמרו ליה: ילדה אשתו זכר - אומר: ברוך הטוב והמטיב!
 • התם נמי, דאיכא אשתו בהדיה, דניחא לה בזכר.

תא שמע: מת אביו והוא יורשו - בתחלה אומר: ברוך דיין האמת, ולבסוף הוא אומר: ברוך הטוב והמטיב!

• התם נמי, דאיכא אחי דקא ירתי בהדיה.

תא שמע: שינוי יין - אינו צריך לברך^ו, שינוי מקום - צריך לברך.
ואמר רבי יוסף בר אבא אמר רבי יוחנן: אף על פי שאמרנו שינוי יין - אינו צריך לברך, אבל אומר ברוך הטוב והמטיב!
 • התם נמי, דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה.

בנה בית חדש וקנה כלים חדשים וכו'.

א. **אמר רב הונא:** לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן, אבל יש לו כיוצא בהן^ו - אינו צריך לברך.

ב. **ורבי יוחנן אמר:** אפילו יש לו כיוצא בהן - צריך לברך. **ס ע"א**
 • מכלל דכי קנה וחזר וקנה, דברי הכל - אין צריך לברך.

ואיכא דאמרי:

א. **אמר רב הונא:** לא שנו אלא שלא קנה וחזר וקנה, אבל קנה וחזר וקנה - אין צריך לברך.

ב. **ורבי יוחנן אמר:** אפילו קנה וחזר וקנה - צריך לברך.
 • מכלל דכי יש לו וקנה, דברי הכל - צריך לברך.

מיתבי:

א. בנה בית חדש ואין לו כיוצא בו, קנה כלים חדשים ואין לו כיוצא בהם - צריך לברך. יש לו כיוצא בהם - אין צריך לברך, **דברי רבי מאיר**.

ב. **רבי יהודה אומר:** בין כך ובין כך - צריך לברך.

בשלמא ללישנא קמוא, **רב הונא - כרבי מאיר, ורבי יוחנן - כרבי יהודה**. אלא ללישנא בתרא, בשלמא **רב הונא - כרבי יהודה**; אלא **רבי יוחנן דאמר** כמאן? לא **כרבי מאיר** ולא **כרבי יהודה**!

• **אמר לך רבי יוחנן:** הוא הדין **דלרבי יהודה**, קנה וחזר וקנה - נמי צריך לברך, והא דקא מיפלגי ביש לו וקנה, להודיעך כחו **דרבי מאיר**, דאפילו קנה ויש לו - אין צריך לברך; וכל שכן קנה וחזר וקנה - דאין צריך לברך.

קושיא ותירוץ: וליפלגו בקנה וחזר וקנה - דאין צריך לברך, להודיעך כחו **דרבי יהודה**!

• כח דהתירא עדיף ליה.

מברך על הרעה כו'.

היכי דמי? כגון דשקל בדקא בארעיה^ו. אף על גב דטבא היא לדידיה, דמסקא ארעא שירטון^ו ושבחא - השתא מיהא רעה היא.

ועל הטובה כו'.

היכי דמי? כגון דאשכח מציאה. אף על גב דרעה היא לדידיה, דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה - השתא מיהא טובה היא.

היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד כו' הרי זו תפלת שוא.

קושיא ושני תירוץ: ולא מהני רחמי?! **מתיב רב יוסף:** "ואור ילדה בת ותקרא את שמה דינה". מאי "ואור"? **אמר רב:** לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה. אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות! מיד נהפכה לבת, שנאמר: "ותקרא את שמה דינה"!

• אין מזכירין מעשה נסים.

אתא פורתא - מצד מולד אנתו לך. **אית ליה ארעא** - מצד הטוב והמטיב. **אינו צריך לברך** צורה פרי הפן. **יש לו - מירושא. דשקל -** ששטף מים את שדהו. **דמסקא -** ששדהו מעלה רפש וטיט, ומודלל ע"י כך. **סנדל -** שלא תתעבר אשמו ולד נוסף, שימעך לזרמו של ראשון, ויהיה דומה לגד ששמו סנדל. **בדברי תורה -** שמה תשתכח ממנו, שמתוך כך הוא חוזר עליהם תמיד. **בי בני -** צית המרחץ. **מתותיה -** חפיה שהמים נופלים למוכה ובני אדם רוחלים על גבי תקרה שעל גבה. **לא לימא ואס יארע וכו' -** שזיב - הליל מאה ואחד אנשים צורוע, ע"י שכל אחד המזיק במזיכו.

- **אמר רבא:** לא נצרכה, אלא לקבולינהו בשמחה.
- א. **אמר רב אחא משום רבי לוי:** מאי קרא? "אסר ומשפט אשירה לך ה' אזמרה", אם חסד - אשירה, ואם משפט - אשירה.
- ב. **רבי שמואל בר נחמני אמר:** מהכא: "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר"; "בה' אהלל דבר" - זו מדה טובה, "באלהים אהלל דבר" - זו מדת פורענות.
- ג. **רבי תנחום אמר:** מהכא: "כוס ישועות אשא, ובשם ה' אקרא", "צרה ויגון אמצא. ובשם ה' אקרא".
- ד. **ורבנן אמרי:** מהכא: "ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך".

אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל דעביד רחמנא - לטב עביד.
שבתא: כי הא, **דרבי עקיבא** דהוה קאזיל באורחא. מטא להיא מתא, בעא אושפיזא, לא יהבי ליה. **אמר:** כל דעביד רחמנא - לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא, וחמרא, ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא; אתא שונרא אכליה לתרנגולא; אתא אריה אכלא לחמרא. **אמר:** כל דעביד רחמנא - לטב. ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא. **אמר להו:** לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא **סא ע"א** - הכל לטובה!?

ואמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "אל תבהל על פיך, ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים, כי האלהים בשמים ואתה על הארץ, על כן יהיו דברייך מעטים".

- דרש רב נחמן בר רב חסדא:** מאי דכתיב: "וייצר ה' אלהים את האדם" בשני יודיין? שני יצרים ברא הקדוש ברוך הוא, אחד יצר טוב ואחד יצר רע.
- מתקיף לה רב נחמן בר יצחק:** אלא מעתה, בהמה דלא כתיב בה 'ויצר', לית לה יצרא?! והא קא חזינן דמזקא ונשכא ובעטא!
- אלא **כדרבי שמעון בן פזי, דאמר רבי שמעון בן פזי:** אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי.
- **אי נמי: כדרבי ירמיה בן אלעזר, דאמר רבי ירמיה בן אלעזר:** דו פרצופין ברא הקדוש ברוך הוא באדם הראשון, שנאמר: "אזוור וקדם צרתני".

"ויבן ה' אלהים את הצלע"; **רב ושמואל, חד אמר:** פרצוף, **וחד אמר:** זנב. **קושיא ותיירו:** בשלמא למאן דאמר פרצוף, היינו דכתיב: "אזוור וקדם צרתני"; אלא למאן דאמר זנב, מאי "אזוור וקדם צרתני"?

- **כדרבי אמי, דאמר רבי אמי:** "אזוור" - למעשה בראשית, "וקדם" - לפורענות.
- קושיא ותיירו:** בשלמא "אזוור" למעשה בראשית - דלא אברי עד מעלי שבתא; אלא "וקדם" לפורענות, פורענות דמאי?
- אילימא פורענות דנחש, **והתניא: רבי אומר:** בגדולה מתחילין מן הגדול, ובקללה מתחילין מן הקטן; בגדולה מתחילין מן הגדול - דכתיב: "וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הניתרים קלוז" וגו'. בקללה מתחילין מן הקטן - בתחלה נתקלל נחש, ולבסוף נתקללה חוה, ולבסוף נתקלל אדם!
- אלא פורענות דמבול, דכתיב: "ויכזב את כל היקום אשר על פני האדמה, מאדם ועד בהמה", ברישא אדם והדר בהמה.
- קושיא ותיירו:** בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב: "וייצר" בשני יודיין; אלא למאן דאמר זנב, מאי "וייצר"?
- **כדרבי שמעון בן פזי, דאמר רבי שמעון בן פזי:** אוי לי מיוצרי, אוי לי מיצרי.
- קושיא ותיירו:** בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב: "זכר ונקבה בראם"; אלא למאן דאמר זנב, מאי "זכר ונקבה בראם"?
- **כדרבי אבהו, דרבי אבהו רמי:** כתיב: "זכר ונקבה בראם", וכתיב: "כי בצלם אלהים עשה את האדם"! הא כיצד? בתחלה עלה במחשבה לבראת שנים, ולבסוף לא נברא אלא אחד.
- קושיא ותיירו:** בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב: "ויסגר בשר תולתנה"; אלא למאן דאמר זנב, מאי "ויסגר בשר תולתנה"?
- **אמר רבי ירמיה ואיתימא רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק:** לא נצרכה אלא למקום חתך.

ב. הנכנס להקזיז דם - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני, כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת, לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו.
אמר אבוי: לא לימא אינש הכי, **דתני דבי רבי ישמעאל:** "ורפא ירפא" - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.
 כי קאי מאי אומר? **אמר רב אחא:** ברוך רופא חנם. **ס ע"ב**

ג. הנכנס לבית הכסא - אומר: התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, תנו כבוד לאלהי ישראל, הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני ואבא אליכם.
אמר אבוי: לא לימא אינש הכי, דלמא שבקי ליה ואזלי. אלא לימא: שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, סמכוני סמכוני, המתינו לי המתינו לי עד שאכנס ואצא, שכן דרכן של בני אדם.
 כי נפיק - אומר: ברוך אשר יצר את האדם, בחכמה, וברא בו נקבים נקבים חללים חללים, גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך.
 מאי חתיים? **אמר רב:** רופא חולים.
אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי! אלא: רופא כל בשר.
רב ששת אמר: מפליא לעשות.
אמר רב פפא: הלכך נמרינהו לתרויהו: רופא כל בשר ומפליא לעשות.

ד. הנכנס לישן על מטתו - אומר: משמע ישראל עד והיה אם שמוע. ואומר: ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי, ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום, ותן חלקי בתורתך, ותרגילני לידי מצוה, ואל תרגילני לידי עבירה. ואל תביאני לידי חטא, ולא לידי עון, ולא לידי נסיון, ולא לידי בזיון. וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע. ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים, ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה לפניך, והאר עיני פן אישן המות. ברוך אתה ה', המאיר לעולם כולו בכבודו.

כי מתער - אומר: אלהי, נשמה שנתת בי טהורה, אתה יצרתה בי, אתה נפחתה בי, ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, רבון כל העולמים אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים.

- כי שמע קול תרנגולא - לימא: ברוך אשר נתן לשכוי בינה, להבחין בין יום ובין לילה.
- כי פתח עיניה - לימא: ברוך פוקח עורים.
- כי תריץ ויתב - לימא: ברוך מתיר אסורים.
- כי לביש - לימא: ברוך מלביש ערומים.
- כי זקיף - לימא: ברוך זוקף כפופים.
- כי נחית לארעא - לימא: ברוך רוקע הארץ על המים.
- כי מסגי - לימא: ברוך המכין מצעדי גבר.
- כי סיים מסאניה - לימא: ברוך שעשה לי כל צרכי.
- כי אסר המייניה - לימא: ברוך אוזר ישראל בגבורה.
- כי פריס סודרא על רישיה - לימא: ברוך עוטר ישראל בתפארה.
- כי מעטף בציצית - לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו, וצונו להתעטף בציצית.
- כי מנח תפילין אדרעיה - לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו, וצונו להניח תפילין.
- ארישיה - לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו, וצונו על מצות תפילין.
- כי משיי ידיה - לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו, וצונו על נטילת ידיים.
- כי משי אפיה - לימא: ברוך המעביר חבלי שינה מעיני, ותנומה מעפעפי. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך. ואל תביאני לא לידי חטא, ולא לידי עון, ולא לידי נסיון, ולא לידי בזיון. וכוף את יצרי להשתעבד לך, ורחקני מאדם רע ומחבר רע, ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך. ותנני היום ובכל יום, לחן ולחסד ולרחמים, בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים. ברוך אתה ה', גומל חסדים טובים לעמו ישראל.

חייב אדם לברך כו'.

מאי 'חייב לברך על הרעה, כשם שמברך על הטובה'?
 אילימא: כשם שמברך על הטובה - הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה - הטוב והמטיב, **והתנן:** על בשורות טובות - אומר: הטוב והמטיב, על בשורות רעות - אומר: ברוך דיין האמת!

שאיין דרכן - לא היה להם לעסוק בגפואות. **קצירי -** חולים. **מטתי שלמה -** שלא יהא פסול ורשע מרע. **תריץ -** מתישכ. **מסגי -** כשהולך. **סיים -** נועל מעליו. **אסר -** כשמוגד אכזבו. **משי -** רומך. **בת -** לן בשדה. **דו פרצופין -** שני פלופים בראו מחלה אחד מלפניו ואחד מאחוריו, והספידם.

קושיא ושני תירוץ: בשלמא למאן דאמר זנב - היינו דכתיב: "ויבן", אלא למאן דאמר פרצוף, מאי "ויבן"?

עליו מממונו - לכך נאמר "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליך מגופו - לכך נאמר "בכל מאריך".

רבי עקיבא אומר: "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נפשך.

תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא **פפוס בן יהודה** ומצאו **רבי עקיבא** שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. **אמר ליה: עקיבא,** אי אתה מתירא מפני מלכות? **אמר לו:** אמשול לך משל; למה הדבר דומה? לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתנתו על אחת כמה וכמה! אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה: "כי הוא אייך וארץ ימיך" - כך; אם אנו הולכים ומבטלים ממנה - על אחת כמה וכמה.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו **רבי עקיבא** וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו **לפפוס בן יהודה** וחבשוהו אצלו. **אמר לו: פפוס!** מי הביאך לכאן? **אמר ליה:** אשריך **רבי עקיבא** שנתפסת על דברי תורה, אוי לו **לפפוס** שנתפס על דברים בטלים.

בשעה שהוציאו את **רבי עקיבא** להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. **אמרו לו תלמידיו:** רבינו, עד כאן? **אמר להם:** כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נשמתך; אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימו? ועכשיו שבא לידי לא אקיימו? היה מאריך ב"אור", עד שיצתה נשמתו ב"אור". יצתה בת קול ואמרה: אשריך **רבי עקיבא** שיצאה נשמתך ב"אור". אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה?! "נמתים ירך ה' ממתים" וגו'! אמר להם: "אלקם באיים". יצתה בת קול ואמרה: אשריך **רבי עקיבא** שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים וכו'.

אמר רב יהודה אמר רב: לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה. **איתמר נמי:** **אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא,** הכי **אמר רבי יוחנן:** לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה, ובשאיין גדר, ובזמן שהשכינה שורה.

תנו רבנן:

- א. הנפנה ביהודה - לא יפנה מזרח ומערב, אלא צפון ודרום. ובגליל - לא יפנה אלא מזרח ומערב.
- ב. **ורבי יוסי** מתיר; שהיה **רבי יוסי אומר:** לא אסרו אלא ברואה, ובמקום שאין שם גדר, ובזמן שהשכינה שורה.
- ג. **וחכמים** אוסרים.

חכמים היינו **תנא קמא!** איכא בינייהו צדדין.

תניא אידיך:

- א. הנפנה ביהודה - לא יפנה מזרח ומערב, אלא צפון ודרום. ובגליל: צפון ודרום - אסור, מזרח ומערב - מותר.
 - ב. **ורבי יוסי** מתיר, שהיה **רבי יוסי אומר:** לא אסרו אלא ברואה.
 - ג. **רבי יהודה אומר:** בזמן שבית המקדש קיים - אסור, בזמן שאין בית המקדש קיים - מותר.
 - ד. **רבי עקיבא** אוסר בכל מקום.
- רבי עקיבא** היינו **תנא קמא!** איכא בינייהו חוץ לארץ.

שבת: רבה הוה שדיין ליה לבני מזרח ומערב. אזל **אביי** שדנהו צפון ודרום. על **רבה** תרצנהו. **אמר:** מאן האי דקמצער ליה? **אנא כרבי עקיבא** סבירא לי, **דאמר:** בכל מקום אסור. **סב ע"א**

- **לכדרי שמעון בן מנסיא, דדרש רבי שמעון בן מנסיא:** מאי דכתיב: "יובן ה' את הצלע"? מלמד שקלעהו הקדוש ברוך הוא לחוה, והביאה לאדם הראשון; שכן בכרכי הים קורין לקליעתא - בנייתא.
- **דבר אחר:** "יובן", **אמר רב חסדא, ואמרי לה במתניתא תנא:** מלמד שבנאה הקדוש ברוך הוא לחוה כבנין אוצר. מה אוצר זה קצר מלמעלה ורחב מלמטה, כדי לקבל את הפירות - אף אשה קצרה מלמעלה ורחבה מלמטה, כדי לקבל את הולד.

"יביאה אל האדם", **אמר רבי ירמיה בן אלעזר:** מלמד שנעשה הקדוש ברוך הוא שושבין לאדם הראשון. מכאן למדה תורה דרך ארץ, שיחזור גדול עם קטן בשושבנות, ואל ירע לו.

ולמאן דאמר פרצוף, הי מינייהו סגי ברישא? **אמר רב נחמן בר יצחק:** מסתברא דגברא סגי ברישא, **דתניא:** לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, ואפילו אשתו. נזדמנה לו על הגשר - יסלקנה לצדין. וכל העובר אחורי אשה בנהר - אין לו חלק לעולם הבא.

תנו רבנן: המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו - לא ינקה מדינה של גיהנם, שנאמר: "ידי ליד לא ינקה רע" - לא ינקה מדינה של גיהנם.

אמר רב נחמן: מנוח עם הארץ היה, דכתיב: "וילך מנוח אחרי אשתו". **מתקיף לה רב נחמן בר יצחק:** אלא מעתה גבי אלקנה, דכתיב: "וילך אלקנה אחרי אשתו", וגבי אלישע, דכתיב: "ויקם וילך אחריה", הכי נמי אחריה ממש?! אלא, אחרי דבריה ואחרי עצתה. הכא נמי - אחרי דבריה ואחרי עצתה! **אמר רב אשי:** ולמאי **דקאמר רב נחמן:** מנוח עם הארץ היה, אפילו בי רב נמי לא קרא, שנאמר: "ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים, ותלכנה אחרי האישי", ולא לפני האישי.

אמר רבי יוחנן:

- אחורי ארי - ולא אחורי אשה.
- אחורי אשה - ולא אחורי עבודה זרה.
- אחורי עבודה זרה - ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין.
- א) ולא אמרן אלא דלא דרי מידי; ואי דרי מידי - לית לן בה.
- ב) ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא; ואי איכא פתחא אחרינא - לית לן בה.
- ג) ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא; אבל רכיב חמרא - לית לן בה.
- ד) ולא אמרן אלא דלא מנח תפילין; אבל מנח תפילין - לית לן בה.

- א. **אמר רב:** יצר הרע דומה לזבוב, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח".
- ב. **ושמואל אמר:** כמין חטה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רבץ".

תנו רבנן: שתי כליות יש בו באדם: אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב אדם לימינו, ולב כסיל לשמאלו".

תנו רבנן: כליות יועצות, לב מבין, לשון מחתך, פה גומר, ושט מכניס (ומוציא) כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, **סא ע"ב** ריאה שואבת כל מיני משקין, כבד כועס, מרה זורקת בו טפה ומניחתו, טחול שוחק, קרקבן טוחן. קיבה - ישנה, אף - נעור. נעור הישן ישן הנעור - נמוק והולך לו. **תנא:** אם שניהם ישנים או שניהם נעורים - מיד מת.

תניא: רבי יוסי הגלילי אומר:

- צדיקים - יצר טוב שופטן, שנאמר: "ולבי אלל בקרבי".
- רשעים - יצר רע שופטן, שנאמר: "נאם פשע לרשע בקרבי לבי, אין פחד אלהים לנגד עיניו".
- בינונים - זה וזה שופטן, שנאמר: "יעמד לימין אביון, להושיע משפטי נפשו".
- **אמר רבא:** כגון אנו בינונים. **אמר ליה אביי:** לא שביק מר חיי לכל בריה! **ואמר רבא:** לא איברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי.
- **אמר רבא:** לידע אינש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו.
- **אמר רב:** לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי **ולרבי חנינא בן דוסא;** לאחאב בן עמרי - העולם הזה, **ולרבי חנינא בן דוסא** - העולם הבא.

ואהבת את ה' אלהיך.

תניא: רבי אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאריך"? ואם נאמר "בכל מאריך" למה נאמר "בכל נפשך"? אלא, אם יש לך אדם שגופו חביב

שקלעהו לשערה. שושבין - משמלל בחופתו וכו'. שיחזור - ישמלל להיות שושבין. ואל ירע לו שכתבו נפגע. אשה - אשת איש. בי רב - עם מיניקות של בית רבן. דרי - נושא משא. מפתחי - פתחי. זבובי מות זבוב מות - היינו יתה"ר, יבאיש יביע משמן רוקח שמן מנוסס - דהיינו שם טוב. חטאת - לשון חטאה. מחתך, גומר - הדיבור. ריאה שואבת דרך דופני הכבד, טחול המחלב. קיבה מניחה שינה על האדם, אף מעורר. נעור הישן - מקילו משנתו. נעור הישן הנעור - נחמלפ, שהקיבה מעורר, והאף מרדיומו. נמוק - מתנוון ומת. שופטן - מנהיג. ולבי יהיה"ר חלל מת בקרבי. נאם פשע וגו' - אמר דוד: אני חושב עקרב לני: נאם פשע - שהיה"ר אומר 'לרשע': ואין פחד אלהים - שלא יהא פחד אלהים לנגד עיניו. משפטי נפשו - לשון רבים. ממתים ירך ה' - היה לו נמוק, ולא מידי בשר ודם. ולפנים - שמשש רואה הר הבית. ומן הצופים ולחון און יכולין לראותו. ברואה מה שסר הר הבית, פרט כשעומד במקום נמוך. לא יפנה כשארורו למורת ופניו למערב או להיפך. ובגליל שהיא נכפופה אל א"י. ורבי יוסי מתיר בכל. שדיין ליה לבני - הגיעו לו לבנים ליטע עליהם ליפנות, כך שראשם הא' למורת והשני למערב; נמנא שנפנה מלפון לדרום. תרצנהו - הפקן.